

K podobám obytného paláce na hradě Nístějce

Přemysl Špráchal

Krконоšskému středověkému hradu Nístějce (cca 480 m. n. m, okr. Semily) byla v minulém půlstoletí (1955 – 2005) věnována odborná pozornost řídce, pouze třemi výzkumy. Největší podíl zkoumání byl věnován paláci a přestože nešlo o nijak rozsáhlý průzkum, dá se říci, že co dodnes po archeologické stránce o hradu víme, pochází ze zjištění z roku 1958. Tento předobraz poznání hradu také přinesl několik nepřesností, které se v odborné literatuře směle přenáší podnes.

Tento příspěvek je však zaměřen výhradně jen na nejzazší skalní blok s hradním palácem.

Komunikace mezi dvěma bloky

Zadní hrad nístějského hradiště, kde se palácový obytný objekt nacházel, je tvořen poměrně masivním skalním sukem se sráznými stěnami. Patně ze strategických důvodů došlo k jeho umělému rozdělení na dva bloky relativně mělkým pseudopříkopem. Tento příkop, resp. umělé předělení, totiž není obranným prvkem jak jej známe z jiných lokalit, ale svou funkcí navádí pocit spíše jakési symboličnosti nebo druhotné užitelnosti. Pravděpodobně měl také za úkol plnit jinou funkci než úplně izolovat oba skalní bloky, jak je patrné z nedokončeného tesání k patě skály. Vlastní komunikace mezi oběma bloky a zadního hradu s nádvořím však není zcela dořešena pro nedostatek odborného výzkumu. Přesto se všichni autoři patřičné literatury shodují na vnitřním komunikačním řešení zadního hradu pomocí můstku spojujícího oba skalní bloky, což se také na první pohled zdá logické.

Většinou je můstek hypoteticky veden v úrovni podlažního horizontu, čemuž by také odpovídala i srovnatelná výška obou plošin. Oproti tomu jej třeba R. Vojkovský nezvykle interpretuje jako součást průchodu mezi střešním zakončením lemu cimbuří dvou objektů (obr. 1). Analogii s Vojkovského verzí paláce s cimbuřím bychom nejbližší hledali v 23 km vzdušnou čarou vzdáleném hradu Chojníku (dříve Kynast, poblíž obce Sobieszów v Dolním Slezsku) na severní straně Krkonoš. To by řešilo jednak problém nevýrazné hloubky oddělujícího „příkopu“ a zvyšovalo tak jeho účinnost, a na druhé straně by se tím přístup do vlastního paláce částečně vyhýbal sklepení (tzv. cisterně), které se neprakticky nacházelo v úzkém průchodu hned za vstupem (viz dále).

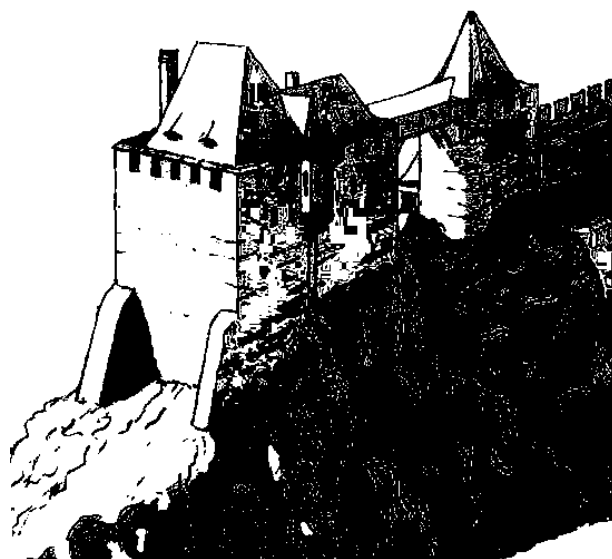
Originální hypotetická rekonstrukce paláce zakončená cimbuřím vychází z předpokladu, že si částečně izolovaný palácový komplex musel v případě napadení hradu v otázce obrany vystačit sám i bez hlavní bergfritové věže. Ta byla schopna svou pasivní obranou zaštitit pouze útok ze severozápadní přístupové partie, nikoliv však zabránit útoku z přední části vnitřního hradu.

O jisté uzavřenosti a existenční samostatnosti zadního hradu s palácovou budovou nemůže být pochyb, již ze samotného charakteru dispozice hradiště. V tom se také téměř jednoznačně shodne mj. i odborná literatura.¹⁾ L. Svobodu to dokonce svedlo k poněkud absurdnímu zařazení Nístějky mezi hrady s plášťovou zdí.²⁾

Pokusy o hmotovou rekonstrukci paláce

V minulých desetiletích bylo vypracováno několik hypotetických podob vzhledu celého hradu včetně různého řešení palácové budovy, pročež by bylo vhodné se zde o nich alespoň krátce zmínit.

Pravděpodobně nejstarším pokusem o hmotovou rekonstrukci hradu je plastický model V. Hladíka z let 1954 – 1955 vystavený ve Vlastivědném muzeu ve Vysokém nad

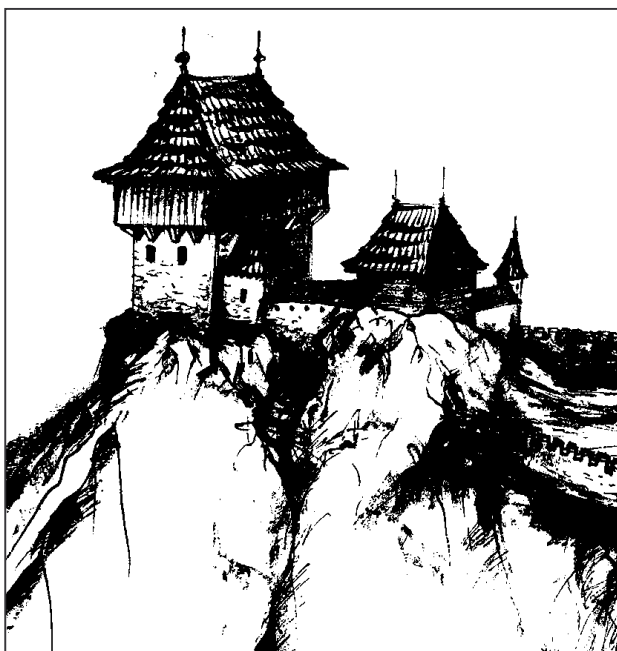
Obr. 1: Nístějka, zadní hrad (kresba R. Vojkovský 2001).

Jizerou, jemuž dělal dlouhá léta ředitele. Dodnes mu lze vytknout jen nepříliš detailů (obr. 2).

Nedlouho nato (1958 – 1959) vypracoval vlastní návrh také ředitel libereckého muzea, archeolog dr. J. Kaván. Jeho verze již méně respektovala půdorys celého hradíště, o to přesnější je odborné zaměření právě hradního paláce (obr. 3), kam také soustředil svůj archeologický výzkum.

Ostatní podoby vzhledu paláce ve stávající literatuře nijak nevybočují ze vzhledu prezentovaného J. Kavánem v letech 1959 – 1979 nebo přímo užívají jeho kresebnou rekonstrukci.

Pro zajímavost můžeme ještě uvést proporčně a situačně nezdařilé rekonstrukce studentů archeologie P. Malínského a V. Krátké³⁾ nebo podobu v současné době šířenou Sdružením pro záchranu hradu Níštějky na informačních cedulích.

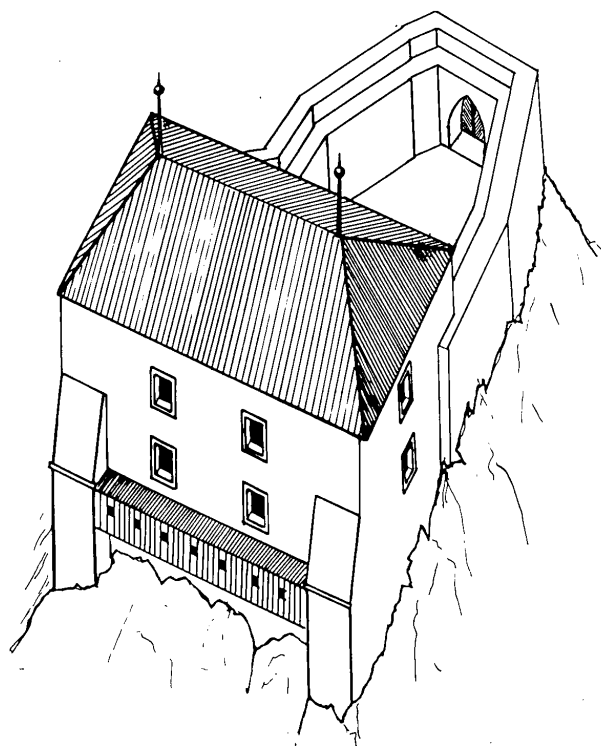
Obr. 2: Níštějka, zadní hrad (model V. Hladík překreslený J. Špráchalovou 2000).

Záhada ozdobných oken

Dnes sice na Níštějce nenalezneme žádné architektonické detaily umělecké hodnoty, podle nichž by bylo možno určit přesnější dataci hradu, ale téměř legendární se stala již památná věta prof. Aug. Sedláčka, že „před lety bylo na paláci viděti ozdobná okna, ale ta od mládeže bujně otlučena“.⁴⁾ V současné době ani nelze určit, kde se alespoň přibližně mohla okna nacházet. Osobně se o uvedených informacích domnívám, že i profesor Sedláček ve své době již vycházel pouze z konstatování znalých obyvatel hradního okolí, než že by byl přímým svědkem existence pozůstatků těchto oken, pokud někde neležela volně pohozená ostění.

R. Vojkovský tato okna ztotožnil s architektonickou výzdobou písemně nedoložené hradní kaple, kterou hypoteticky situoval do severovýchodní části hlavní palácové budovy.⁵⁾ Tomuto tvrzení by mohl nasvědčovat i stav pozůstatků budovy za posledních zhruba sto let, ověřitelných pomocí fotografické dokumentace.

Kolem roku 1900 vzniklo několik snímků hradu. Většina z prvních fotografií byla zveřejňována formou obrazově dělených okénkových pohlednic, často i s opakujícím se tímtež záběrem (v letech 1898 – 1909 bylo vydáno se záběrem hradu minimálně 8 druhů pohlednic). Autorům bez

Obr. 3: Níštějka, palác (kresba J. Kaván 1961).

výjimky bohužel stál za vděk jen záběr relativně zachovalějšího torza bergfritu. Přesto vznikly minimálně dva snímky celého hradíště – jeden na konci 19. století, vystavený roku 1895 na Národopisné výstavě Československé v Praze a druhý o několik let později na počátku 20. století. Ve srovnatelné době druhého snímku – tedy z prvního desetiletí 20. století, existuje ještě záběr paláce od mostu, stojícího přímo pod hradem. Tuto nevelkou kolekci dokumentačně vhodného materiálu obohacují ještě dvě celková vyobrazení K. Liebschera (1851 – 1906).

Z porovnání těchto vyobrazení se současným stavem zřícenin paláce vychází najevo vysoká pravděpodobnost správnosti Vojkovského lokalizace oněch „záhadných ozdobných oken“, zmíněných A. Sedláčkem. Na severovýchodní straně přivrácené k Jizeře lze zaznamenat celkovější zachovalost základového zdiva, které bývalo mnohem vyšší. O jeho destrukci jsme zpraveni vesměs ze zdrojů dr. Kavána.⁶⁾ Částečnému narušení a poškození zdiva na této straně dopomohli především dělníci z hradské továrny.

Dřevěný pavlačový ochoz

Na základě otvorů po trámech ve zdi mezi opěrnými pilíři paláce zde měl být údajně vestavěn dřevěný ochoz.⁷⁾ Tuto informaci nejspíš nebude nutno složitě dezinterpretovat. Se vši pravděpodobností se nejednalo o otvory po trámech ochozu, ale vzhledem k jejich malému průměru a nepravidelnému rozložení šlo spíše o otvory po dřevěné stavební lešeňové konstrukci. Navíc by dřevěný ochoz svým propojením s palácem, zanedbatelnou výškou na dosah od země a snadnou hořlavostí přímo ohrožoval bezpečnost této nejtěsnější části areálu. Proto bude nutné existenci takového ochozu zamítnout.

Od této teorie později nejspíš upustil i sám dr. Kaván, protože oproti původním rekonstrukcím paláce z let 1959, 1961 na již mírně pozměněných podobách z roku 1979 tuto pavlač nezakresluje.⁸⁾

Nevyužitá sklepní prostora

Nístějský palác byl nevelká budova obdélného půdorysu s přistavěnou obvodovou hradbou kolem přilehlého nádvoří přibližně trojúhelního půdorysu. Pro absenci stavebního místa na prostorově omezeném skalním bloku bylo nutné palác dispozičně řešit věžovou budovou. Předpokládají se minimálně tři podlaží. Z důvodu takto vysokého paláce byla jeho nejdelší vnější strana na jihovýchodě zajištěna dvěma nestejně širokými pilíři, které jsou dodnes nejspeci-

Obr. 4: Nístějka, opěrné pilíře paláce z jihu (foto autor).

fičtějším a stále dominantním prvkem zříceniny hradu (obr. 4).

Nejspodnější sklepní prostora paláce tvořila příčkou dělená 160 cm vysoká místnost, jejíž podlaha a částečně i stěny sestávaly z původního skalního podloží. Tato prostora však nebyla nikdy za existence hradu využita a provedený archeologický výzkum zde potvrdil pouze do 20 cm silnou

vrstvu odštěpků stavebního materiálu ze stavby sídla.⁹⁾

Pro některé badatele bylo toto zjištění příčinou údivu. Přesto se domnívám, že důvodem pro takovéto „mrhání“ místem bylo zajištění plnohodnotné obytné místnosti, pro kterou se tento stísněný sklep příliš nehodil. Proto se první podlaží snížilo na úkor sklepa, čímž se docílilo mírného rozšíření a samo se tak částečně stalo jakýmsi suterénem. Bezpřístupově uzavřený sklep se tak vlastně stal jakousi tepelně izolační vrstvou k oteplení paláce, jehož výhřevnost ve vyšších patrech už zajišťovala archeologicky doložená kachlová kamna.

Vstup do prvního suterénního podlaží byl veden z předpalácové plošiny po mírně klesajícím schodišti, jehož zahloubení je dodnes patrné. Nabízí se domněnka, že do druhého podlaží se vstupovalo z této plošiny přímým vstupem, případně po několika stupních. Komunikace mezi dalšími podlažími byla bezpochyby řešena vnitřními schodišti.

Problematika odkrytého nádvoří před palácem

Poslední zdánlivě neproblematickou partií je plošina s vytesaným lahvovitým prostorem před palácem. Dr. Kaván jej ztotožňoval s cisternou pro jímání dešťové vody a z toho důvodu řešil stavební podobu této části hradu prostým otevřeným nádvořím, chráněným pouze obvodovou zdí,¹⁰⁾ jak je vidět na obr. 3. I když po této zdi není nikde ani náznak, její šířka byla určena na cca 2 metry.¹¹⁾

Při druhém výzkumu roku 1972 byla dokonce zjišťována propustnost vody této tzv. cisterny.¹²⁾ Přesto se od funkce údajné cisterny v posledních letech upouští a na základě nových studií se její úloha přičítá spíše skladovacímu charakteru, popřípadě obilnici. Ovšem hypotetický

Obr. 5: Nístějka, pohled z okraje paláce přes domnělý příkop na druhé skalisko (foto autor).

„vzhled nádvoří uzpůsobený odchytu dešťové vody“ přetrvává opisován v odborné literatuře dodnes.¹³⁾

Důvodem, odporujícím možnosti otevřeného nádvoří, je mj. také prostá skutečnost, že celá předpalácová plošina není fyzicky uzpůsobená k odvádění dešťové vody žádným patrným sklonem ani odvodňovacím dražovaným systémem.

Takovéto nádvoří poměrně malých rozměrů, obezděné masivní hradbou na nepropustném podloží, by se brzy jistě proměnilo v plavecký bazén. Nezastřešenost nádvoří by pak také byla příčinou zatopení lahvovitého sklepení (ještě hůře obilnice) zatesaného do skalního podloží a stejně tak by zapříčinilo vytopení spodního patra paláce, do kterého vedlo schodiště klesající právě z úrovně tohoto nádvoří.

Nezbude do budoucna, než zamítnout tuto neopodstatněnou podobu vzhledu přední části paláce a nahradit ji standardním zastřešeným prodloužením hlavní palácové budovy.

Obr. 6: Nístějka, pohled do paláce – na spodu je nevyužitý sklep a obvodní zdi paláce, vyšší místa v rozích jsou opěrné pilíře (foto autor).

Poznámky: 1) Durdík, T.: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Praha 1999, s. 380; Prostředník, J.: Záchranný výzkum hradu Nístějky v Krkonoších. In: *Castellologica Bohemica* 10. Praha 2006, s. 388; Vojkovský, R.: Byli jsme na Nístějce, *Posel* zpod Žalého 3/2002, s. 21, a další. 2) Svoboda, L.: O plášťových hradech. In: *Archaeologica historica* 20. Brno 1995, s. 355 – 388. 3) Malínský,

P. – Krátká, V.: Hrad Nístějka, hrad Štěpanice – pokračování studentské vědecké práce, Posel zpod Žalého 6/1992, s. 6. 4) Sedláček, A.: Hrad, zámky a tvrze Království českého X. Praha 1895, s. 299. 5) Citace v pozn. 1. 6) Vyplývá to ze soukromé korespondence mezi amatérským archeologem V. Šaldou a dr. Kavánem. 7) Kaván, J.: Příspěvek k založení hradu Nístějky, Zpravodaj Severočeského muzea, Liberec 1955, s. 10; v letech 1959 – 1961 tuto pavlač zakresloval na rekonstrukcích. 8) Kaván, J.: Hrad Nístějka,

Krkonoše 2/1979, s. 19, 20. 9) Kaván, J.: Středověké kachle a keramika z hradu Nístějky, Sborník Severočeského muzea, Historia 2, Liberec 1959. 10) Citace v pozn. 9, s. 31. 11) Úlovec, J. – Fišera, Z.: Hrad Nístějka, Z Českého ráje a Podkrkonoší 14. Semily 2001, s. 46. 12) Weber, V.: Vysoké nad Jizerou, okr. Semily. In: Výzkumy v Čechách 1972. Praha 1975, s. 198 – 199. 13) Citace v pozn. 11; citace v pozn. 1; Fišera, Z.: Skalní hrady zemí Koruny české. Praha 2004, s. 156; druhá citace v pozn. 1.

Kdo byl rytíř Kamrovec?

Jiří Jánský

Z iniciativy občanského sdružení Terra Tachovia se oživuje tzv. Zlatá cesta (Goldene Strasse), komunikace, která ve středověku spojovala Prahu s Norimberkem. V úseku Tachov – Bärnau byly osazeny tzv. milníky, vlastně pomníky, připomínající významné postavy s ní spojené. Je jich osazeno již pět – Karel IV. v Trnové, Jan Lucemburský v Tachově, sv. Vojtěch na křižovatce turistických tras u hájovny Obora, mistr Jan Hus v Bärnau a rytíř Kamrovec na lokalitě Rychta. Poslední z nich je ve srovnání s ostatními v obecném povědomí osobností takřka neznámou. Kdo vlastně byl tento rytíř symbolizovaný na pomníku zatím „anonymním“ erbem?

O udatném rytíři Kamroveci píše kronikář Bartošek z Drahonice v souvislosti s památnou bitvou u Tachova 4. srpna 1427, v níž pátá křižácká výprava proti husitům utrpěla naprostou porážku od polních vojsk vedených Prokopem Holým.¹⁾ Bitva u Tachova však v pravém slova smyslu ani bitvou nebyla, neboť křižáci začali prchat už po zprávě, že se Prokop Holý blíží. Situaci se pokoušel zachránit vůdce křižácké výpravy kardinál Beaufort, jak nás zpravuje dotyčný kronikář: Při tom útěku a úprku jim tento kardinál ukazoval prapory, totiž papežský a říšský, i kříž, a vztyčil je, aby se na ně rozpomněli a neutíkali, a mnoha slovy je napomínal. Nakonec však vida, že nic nepořídí, strhl týž kardinál korouhve, hodil je před Němce na zem a prudce jim lál. Jeden rytíř pak, řečený Kamrovec, zvolal: „Nevím, před kým utíkat, žádného nepřítel nevidím!“ A tak odjel s panem Vilémem ze Švihova do Tachova.²⁾

Po útěku křižáckého vojska čítajícího podle Bartoška 80 000 jízdních a ještě více pěších přikročili husité k obléhání města Tachova a 11. srpna se jim ho podařilo dobýt. Jak praví dotyčný kronikář v překladu E. Kamínkové: „Do hradeb prokopali otvory a těmi násilně pronikli do města. Tam na ulici zabili řečeného Kamrovce s padesáti jeho druhy, Němci i Čechy.“³⁾

V latinském originále Bartoškovy kroniky je dotyčný rytíř Kamrovec označen jako „miles dictus Camrovec“, František Palacký však přeložil toto Bartoškovy označení jako Komárovec,⁴⁾ čímž dal patrně podnět ke spekulacím o původu tohoto rytíře z rodu Pešíků z Komárova.⁵⁾

Více než sto let před vydáním Palackého Dějin však sepisuje barokní genealog Michael Adam Franck von Franckenstein rodopisné dílo o rodu hrabat Voračických z Paběnic s pravým barokním názvem „Syntagma historico-genealogicum de ortu, atque progressu illustrissimae et antiquissimae domus illustrissimorum dominorum, dominorum S. R. I. Comitum, et Baronum Woracziczkiorum de Pabienicz“, vydané v Praze roku 1716. V něm se na straně 280 uvádí, že rytíř Kamrovec padlý bitvě u Tachova patřil

k rodu rytířů Kamberských z Kamberka, kteří byli s Voračickými spřízněni. Autor píše o dotyčném statečném a zbožném rytíři, že byl nejslavnější ozdobou svého rodu a Kamrovce a jeho statečnou kohortu přirovnává ke sv. Mořicovi a jeho thébské legii. Bohuslav Balbín a další hagiologové připisovali podle Franckensteina dotyčným padlým při obraně Tachova statut mučedníků katolické církve.⁶⁾

Deset let před vydáním Palackého dějin také vychází v Praze VI. díl kompendia známého historického topografa Johanna Gottfrieda Sommera Das Königreich Böhmen statistisch – topographisch dargestellt, kde autor uvádí našeho rytíře pod názvem „Kamrowetz von Kamberg“, aniž by uvedl jeho křestní jméno. V překladu jeho údaje o Kamrovci zní: „Ačkoliv měšťané (Tachova) byli vedeni od rytířů Kamrovce z Kamberka, Viléma ze Švihova a Jindřicha Černína, aby se 16 dní statečně bránili, nakonec se museli vzdát na milost a nemilost.“⁷⁾ O Kamrovcově smrti Sommer nemluví, z obránců Tachova uvádí navíc Jindřicha Černína, a tak se zdá, že měl k dispozici ještě jiný pramen než Bartoškovu kroniku. Z předních zajatců je vedle Viléma Švihovského z Rýzemberka uváděn ještě Jindřich Žito z Jivjan.

O rodu Kamberských z Kamberka uvádí August Sedláček, že měli v ve znaku černou orlici na zlatém štítě a jako klenot užívali buď křídlo nebo lidskou hlavu.⁸⁾ Jejich nominátním sídlem byl Kamberk (v letech 1949 – 1991 Zlaté Hory, okr. Benešov), hornické městečko s tvrzí, kde se nyní v budově bývalé fary nachází rezidua tvrze. František Palacký řadil nositele erbu orlice do rozrodu tzv. Janoviců, k nimž počítal pány z Janovic a Vimperka, z Kolovrat, ze Žirotína, ze Žďáru a další.⁹⁾ Kamberští z Kamberka nepatřili k nijak movitým zemanům a před husitskými válkami vlastnili zjevně už jen část kamberského statku. V letech 1411 – 1419 držel podstatnou část Kamberka Jan Tožice z Vidova, jenž do rozrodu Kamberských určitě nepatřil. Vedle něho máme nejasné zprávy o spoludržitelích Kamberka a Hlasiva, k nimž patřil i Dalibor z Kamberka, po němž byla roku 1454 povolána na Kamberku odúmrt'. Ve prospěch krále Ladislava Pohrobka propadalo městečko Kamberk s tvrzí, vesnice Hlasivo, kolatura kostela sv. Martina v Kamberku, platy, pole, louky, lesy a další příslušenství, které drželi před svou smrtí Otík z Ježova jinak z Vřeskovice, Habart Lopata z Hrádku a Dalibor z Kamberka a jeho děti. Ve jménu Daliborových vnuků Jana a Mikše a vnučky Doroty protestovali proti svolání jejich poručíci Jan Kníže z Načeradce a Ondřej z Načeradce, avšak bezvýsledně.¹⁰⁾ K průbojnějším příbuzným rytířů z Kamberka totiž patřili vladkyové z Chřenovic, užívající také predikátu ze Zruče či z Kamberka, nositelé stejného erbu jako Kamberští,¹¹⁾ z nichž Ctibor a Léva z Chřenovic

asi od roku 1424 vlastnili Kamberk. Jakým způsobem se ho zmocnili, je nejasné. Jistým vodítkem nám může být jejich konfesionálně-politický profil. Vladykové z Chřenovic se totiž na rozdíl od našeho Kamrovce záhy přidali k husitům. Léva i Milota pečtili už roku 1415 stížný list české šlechty kostnickému koncilu,¹²⁾ během husitských válek se Léva přidal k tábořskému bratrstvu a jeho bratr Milota na Bohdanči byl zase spojencem Pražanů a na časlavském sněmu roku 1421 byl zvolen za jednoho ze zemských správců.¹³⁾ Ze spolumajitelů Kamberka byl jistě nejvýraznější postavou Habart Lopata z Hrádku, jenž se svým hradem Lopatou byl v roce 1427 počítán k oporám katolické strany. Právě v dotyčném roce proběhla zmíněná V. křížová výprava, při níž náš Kamrovec z Kamberka v Tachově zahynul. Zdá se tedy, že husitské války způsobily mezi vlastníky kamberského statku ostrý řez a můžeme oprávněně předpokládat, že majetkové změny na Kamberku proběhly spíše násilnou než legální cestou. Kamrovec a Habart Lopata byli z Kamberka vypuzeni a kamberskou tvrz ovládli vladykové z Chřenovic. Léva z Chřenovic po husitských válkách prodal roku 1437 tvrz a poplužní dvůr v Kamberku, rentu 18 kop grošů na dvorech v Kamberce a Hlasivu Otíkovi z Ježova, Janu Lopatovi z Hrádku a jeho sestře Kateřině, vdově po Ctiborovi z Chřenovic, za 250 kop grošů.¹⁴⁾

V torzovité genealogii Kamberských z Kamberka tedy narážíme po Daliborovi z Kamberka na výpadek jedné generace, totiž dětí Daliborových, do níž nejspíše mohl náležet náš Kamrovec. Na Kamberce ještě měla roční rentu dvou kop grošů Nabka z Kamberka, kterou po Nabčině smrti nárokovala Eliška z Kamberka, snad její sestra. Jako poručník Elišky z Kamberka vystupoval u komorního soudu Kubík z Načeradce, jenž se také ničeho nedomohl.¹⁵⁾ Protože jako poručníci Kamberských z Kamberka vystupují tři členové rodu z Načeradce a Kubík z Načeradce označuje Elišku z Kamberka přímo jako svou tetu, je zřejmé, že tento rod se znakem růže byl s Kamberskými blízce spřízněn. Proč úředníci dvorských desek nezapsali jména a počet Daliborových dětí není jasné, patrně to již pro provolání odúmrtí nebylo podstatné.

Príзвиsko Kamrovec, kterým byl náš rytíř obdařen, je etymologickou záhadou. Nejspíše by se mohlo jednat o obdobu zdvojeného predikátu Kamberský z Kamberka, obdobné příklady totiž nalézáme i u jiných českých rodů (Malovec z Malovic, Budovec z Budova, Šárovec ze Šárova, Holkovec z Holkova, Krchlebec z Krchleb, Běškovec z Běškovic apod.). Málo pravděpodobné je odvození od staročeského „kamel“ (z latinského camelus), tj. velbloud, i když by tomu napovídala výskyt tohoto přízviska u některých členů rodu.

U potomků Dalibora z Kamberka se totiž v druhé polovině 15. století objevuje příjmení Velbloud („Velblúd“) z Kamberka, aniž by bylo možné se dopátrat vzniku tohoto unikátního přízviska, jímž se ve staročestíně označoval jak velbloud, tak slon.

Za vlády krále Vladislava Jagellonského proslul jako zdatný turnajový borec Mikuláš Velbloud z Kamberka, jak uvádí Starý letopisec k roku 1483: „Tehdy král Vladislav jel jest z Prahy před morem do Plzně a tu dvořané počali mu mříti. A tu umřel jest jeden statečný dvořenín, jménem Mikuláš Velbloud, a nebylo znamenitějšího honce v kolbách na všem dvoře králově, a ten byl veliký milovník přijímání těla a krve boží pod obojí způsobou. A tu v Plzni při jeho smrti kněži protivní usilovali ho svěsti, a on než by

Tachovsko, lokalita Rychta, symbolický památník rytíře Kamrovce (foto R. Soukup).

odstoupil od pravdy boží, raději bez svátosti umřel. Proto tu v Plzni poctivě jest pochován“.¹⁶⁾

Dotyčný Mikuláš byl nepochybně oním Mikšem, vnukem Dalibora z Kamberka, jemuž král Ladislav Pohrobek odepřel pretenze na kamberském statku. Ve válce poděbradské jednoty s katolickou strakonickou jednotou nacházíme Mikuláše z Kamberka na straně zemského gubernátora Jiřího z Poděbrad, s nímž byl v roce 1453 také na tažení proti Sasku. Nejpозději roku 1457 je Mikuláš ženat s Kateřinou z Osného z nevýznamného zemanského rodu usídleného ve vesnici nedaleko Kamberka. Král Ladislav Pohrobek udělil Kateřině provdané z Kamberka a její sestře Zdince provdané z Bradáčova poplužní dvůr v Osném s polnostmi a rybníky jako odúmrtí po jejich bratrovi Petrovi z Osného.¹⁷⁾

Když se Mikuláš roku 1474 neúspěšně soudil s Bohušem z Drahobudic o nějaké poddané u komorního soudu, je tu uveden s přízviskem Velbloud („Velblúd“).¹⁸⁾ Od téhož roku je Mikuláš uváděn jako dvořan krále Vladislava Jagellonského a vlastník výstavného Bechyňovského dvojdomu na Starém Městě v Praze. V roce 1475 však toto své pražské sídlo prodal za 47 a půl kopy grošů staroměstskému sladovníku Janovi.¹⁹⁾ Poté společně s druhou manželkou Markétou, synem Petrem a dcerou Barborou zakoupil roku 1476 na Slovensku od Benedikta Elefánthyho na Lefantovcích statek Somkerék neboli Dřínové v bratislavském komitátu.²⁰⁾ Důvody této koupě na území uherského království Matyáše Korvína, s nímž český panovník Vladislav Jagellonský válčil do roku 1478, není jasný. Nespokojenost s dvořanskou službou asi nepřipadá v úvahu, neboť Mikuláš do své smrti, jak dokládá zmíněný Starý letopisec, v panovníkově službě zůstal. Na konci roku 1474 však bylo mezi Matyášem Korvínem a Vladislavem Jagellonským uzavřeno ve Vratislavi příměří až do roku 1477 a právě v této době dochází k zakoupení Somkeréku. K seznámení Mikuláše s Benediktem z Elefánthy mohlo nejspíš dojít na jednání o dotyčném příměří ve Vratislavi, kde jednající panovníky doprovázely jejich dvorské suity.

Na velkolepém červencovém sjezdu roku 1479 v Olomouci, kde králové Vladislav Jagellonský a Matyáš Korvín ratifikovali mírovou smlouvu, mohl také stěží Mikuláš chybět. Olomoucká jednání byla provázána častými festiviti, mezi nimiž hrály rytířské turnaje přední roli. Na nich nejspíš získal Mikuláš z Kamberka věhlas, o němž mluví Starý letopisec, a patrně i nějaké ceny, které vylepšily jeho finanční situaci. V úředních dokumentech je Mikuláš nazýván „Velblúd“ opět v březnu roku 1481, kdy se úspěšně soudil s Annou z Jičíněvsí o Třebovětice.²¹⁾ Vzniká otázka, zda Mikulášovo přízvisko nesouvisí

s příbuzenstvím se slovenským rodem Elefánthy, kteří měli ve znaku slona, jenž byl ve staročeštině také označován jako velbloud. O původu druhé Mikulášovy manželky Margarety se nelze v pramenech české provenience ničeho dopátrat a je možné, že patřila do rodu Elefánthy či jejich příbuzenstva.

Vzdor Mikulášově proslulosti se jeho potomci majetkově ani hodnostně nijak významně neprosadili. Zůstávali až do svého vymření ve stavu rytířském a není nic známo o tom, že by drželi nějaký význačný úřad nebo hodnost. Současně s Mikulášem se vyskytuje Něpr „de Carmberg“, jenž roku 1474 společně s Janem Zoubkem z Caltova obdržel od krále Vladislava odúmrť v Libkově.²²⁾

Mikulášův syn byl patrně Mikuláš Kamberský z Kamberka, jenž roku 1496 získal od krále Vladislava odúmrť v Zajíčkově a v Rovné u Pelhřimova a vesnici Lhotu u Kout na Táborsku, poté je v roce 1534 uváděn seděním na Jemništi.²³⁾ Otcovo přízvisko užíval ještě Petr Velbloud z Kamberka, v letech 1510 – 1534 držitel Lipničky. Stejnomený syn Petrův užíval již přízvisko Perknovský z Kamberka, podle statku Perknov.²⁴⁾ Někteří členové rodu byli v klientském poměru k mocným panským rodům, jako zmíněný Petr, jenž byl leníkem pánů z Lipé,²⁵⁾ a Jiřík Kamberský, jenž byl v letech 1529 – 1534 komorníkem nejvyššího kancléře Adama z Hradce a jeho syna Jáchyma.²⁶⁾

O posledních členech rodu Kamberských z Kamberka, kteří sídlili již po měšťánsku v Kutné Hoře, se zmiňuje ve svých Pamětech Mikuláš Dačický z Heslova. Jan Kamberský z Kamberka přebýval již před rokem 1612 v kutnohorském Krbcovském domě a vedle toho držel statek Nemojov na Časlavsku. V roce 1618 mu zemřel v mladém věku jediný syn Bohuslav Karel, čímž se Jan stal posledním mužským členem rodu.²⁷⁾ Přidal se ke stavovskému povstání proti Habsburkům a roku 1623 byl potrestán částečnou konfiskací Nemojova.²⁸⁾ Podle dalších zpráv o Janovi Kamberském je zřejmé, že konvertoval ke katolické víře, aby nemusel odejít do emigrace. Poslední záznam o Janovi Kamberském je z roku 1658, kdy semináři jezuitské koleje v Kutné Hoře věnoval 1000 kop míšeňských grošů.²⁹⁾ Význačnou památkou na manželku Jana Kamberského Markétu Eufemii je barokní kazatelna na třetím pilíři hlavní lodi v chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře. Zlatý nápis na ní hlásá, že ji nechala k větší slávě boží zhotovit Markéta Eufemie Kamberská rozená z Dobřenic roku 1665. To už zřejmě byl Jan Kamberský, možná potomek našeho Kamrovce, po smrti.³⁰⁾

Poznámky: **1)** Podrobně o bitvě u Tachova V. Bystrický – K. Waska, O vyhnání křižáků z Čech roku 1427 (Husitské vítězství v Stříbra a Tachova), Plzeň 1982, naposled J. Jánský, Kronika česko-bavorské hranice II, Domažlice 2003, s. 21 ad. **2)** Historia Bartossek seu Bartholomaei de Drahoňovicz in: Monumenta historica Boemiae, Tomus I., ed. Gelasius Dobner, Praha 1764, s. 155: „Quidam vero miles dictus Camrowecz: nescio, contra quem fugere, neminem video inimicum...“ Český překlad Bartoškovy kroniky je v souboru pramenů nazvaných Ze zpráv a kronik doby husitské, Praha 1981, ed. I. Hlaváček, překlad E. Kamínková, s. 231 ad. **3)** Zde je nepřesný překlad originálu, který zní: „ibi in plutea praedictum militem Camrowecz cum quinquaginta ipsius sociis Teutonicis, et Bohemis interfece-runt“. Pluteus případně pluteum není ulice ale ochranný plot nebo předprseň na náspech fortifikací. Kamrovec a jeho spolubojovníci tedy padli při obraně nějakého tachovského

opevnění, nikoliv v ulicích Tachova. **4)** F. Palacký, Dějiny národa českého v Čechách a v Moravě III, Praha 1894, s. 386. **5)** V. V. Tomek, Dějepis města Prahy IV, Praha 1879, s. 390, má správný převod Kamrovec, zatímco K. V. Zap, Vypsání husitské války, Praha 1868, s. 251, opakuje po Palackém tvar Komárovec. Domněnku o Kamrovci jako příslušníku rodu Pešíků Komárova viz Bystrický – Vaska, c. d., s. 39, pozn. 169. **6)** M. A. Franck von Franckenstein, c. d., s. 280. **7)** J. G. Sommer, Das Königreich Böhmen statistisch – topographisch dargestellt, VI. Band, Pilsner Kreis, Prag 1838, s. 199: „Obwohl die Bürger von der Rittern Kamrowetz von Kamberg, Wilhelm von Schwihow und Heinrich Černín angeführt, sich 16 Tage lang tapfer vertheidigen, so mussten sie sich doch zuletzt auf Gnade und Ungnade ergeben“. Překlad autor. **8)** A. Sedláček, Hrad, zámky a tvrze Království českého, díl IV., Praha 1933, s. 238, a týž, Atlasy erbů a pečeti české a moravské šlechty, sv. 2, ed. V. Růžek, Praha 2001, s. 406. M. Kolář v Českomoravské heraldice I, Praha 1902, s. 199, blasonuje orlici Kamberských s ženskou hlavou a A. Sedláček v Českomoravské heraldice II, Praha 1925, s. 143, uvádí orlici s lidskou hlavou jako původní rodový znak s tím, že Jiří z Kamberka měl r. 1534 ve štítě prostou orlici a hlavu jako klenot. **9)** F. Palacký, Dějiny národa českého v Čechách a v Moravě, díl I., Praha 1894, s. 493 – 494. **10)** Desky dvorské království Českého, díl IV, částka 1, Čtvrtá kniha provolací z let 1453 – 1480, ed. G. Friedrich, in: Archiv český, díl XXXVII, Praha 1941, s. 699 – 700. **11)** A. Sedláček, Atlasy erbů a pečeti, s. 400. **12)** A. Molnár (ed.), Husitské manifesty, Praha 1980, s. 245 a 247. **13)** M. Kolář, heslo Kamberský z Kamberka, Ottův slovník naučný, 13. díl, Praha 1898, s. 832. **14)** Desky dvorské, díl IV, částka 1, s. 700. **15)** Desky dvorské království Českého, díl IV, částka 2, Čtvrtá kniha provolací z let 1453 – 1480, ed. G. Friedrich, in: Archiv český, díl XXXVII, Praha 1941, s. 873, 880, 884 a 891. **16)** Staří letopisové čeští in: Dílo Františka Palackého, sv. 2, ed. J. Charvát, Praha 1941, s. 198. **17)** Desky dvorské, díl IV, částka 2, s. 748 – 749. **18)** V. V. Tomek, Dějepis města Prahy, díl IX, Praha 1893, s. 264; J. Čarek, Z dějin staroměstských domů. In: Pražský sborník historický XIII. Praha 1981, s. 6. **19)** Registra soudu komorního, Archiv český, díl VII., ed. J. Kalousek, Praha 1887, s. 480. **20)** E. Fügedi, The Elefánthy. The Hungarian Nobleman and His Kindred. Budapest 1998, s. 113 a 165, pozn. 110. **21)** Registra soudu komorního, Archiv český, díl VII., s. 562. **22)** Desky dvorské království Českého, díl IV, částka 2, s. 1111 – 1112. **23)** M. Kolář, c. d., tamtéž. **24)** A. Rybička, Doplnky k Památkám města Humpolce, Památky archaeologické a místopisné, díl IV., Praha 1860, s. 94. **25)** Mezi many, které Jan z Lipé propustil 1. ledna 1533 z lenního závazku je uváděn mezi jinými také Petr Velbloud z Kamberka na Lipničce, viz Archiv Koruny české, sv. 7., ed. A. Haas, Praha 1968, listina 44, s. 30. **26)** M. Kolář, c. d., tamtéž, uvádí Jiříka Kamberského pouze jako komorníka Adama z Hradce, ten však zemřel již r. 1531 a proto musel být Jiřík ještě komorníkem za Adamova nezletilého syna Jáchyma. **27)** Paměti Mikuláše Dačického z Heslova, sv. 2, ed. A. Rezek, Praha 1880, s. 188. **28)** T. V. Bílek, Dějiny konfiskací v Čechách, Praha 1882, s. 227. **29)** T. V. Bílek, Statky a jmění kollejí jezuitských, klášterů, kostelů, bratrstev a jiných ústavů v království Českém od císaře Josefa II. zrušených, Praha 1893, s. 73. **30)** J. Roháček, Nápis města Kutné Hory, Praha 1996, s. 138.

Válečné konfrontace hradů v Čechách a jejich intenzita ve středověku

Petr Koscelník

Středověký vojenský konflikt byl charakterizován vojenským tažením. Tažení se skládalo z menších střetů, přepadů a obléhání pevností. Otevřená „řádná“ bitva byla chápána jako vyvrcholení války a v poměru s obléháními byla vzácnou událostí (Contamine 2004, 267). K dosažení kontroly okupované krajiny bylo zapotřebí obsazení ústředních opevněných bodů. Obcházení těchto sídel mohlo vést k odříznutí možného ústupu, nebo k přerušení zásobování akce. Obejití neporaženého centra mohlo také vést k pozdějšímu útoku z týlu. Porážka centra přinášela navíc prestiž, kořist, zásoby a demoralizaci obyvatelstva na jeho území a ostatních center (Hill, P. – Willemann, J. 2002, 195). Pevnost mohla být dobyta z chodu, pokud se tak nestalo, mohl útočník přistoupit k nákladnému obléhání. Obléhání podléhalo souhrnu pravidel a zvyklostí. Zahájení obléhání bylo dáno najevo výstřelem na bránu. Po tomto výstřelu byl ponechán obráncům čas na kapitulaci. V průběhu obléhání mohla být uzavírána krátká podmíněná příměří. Podmínky příměří například zahrnovaly, že obránce nesmí nic opravovat a měnit počty obránců, oblehatelé nesměli měnit pozice v okolí hradu. Kapitulaci obránců doprovázel symbolický akt předávání klíčů, který je znázorněn například i na tapisérii z Bayeaux (Bradbury 2007, 308 – 310).

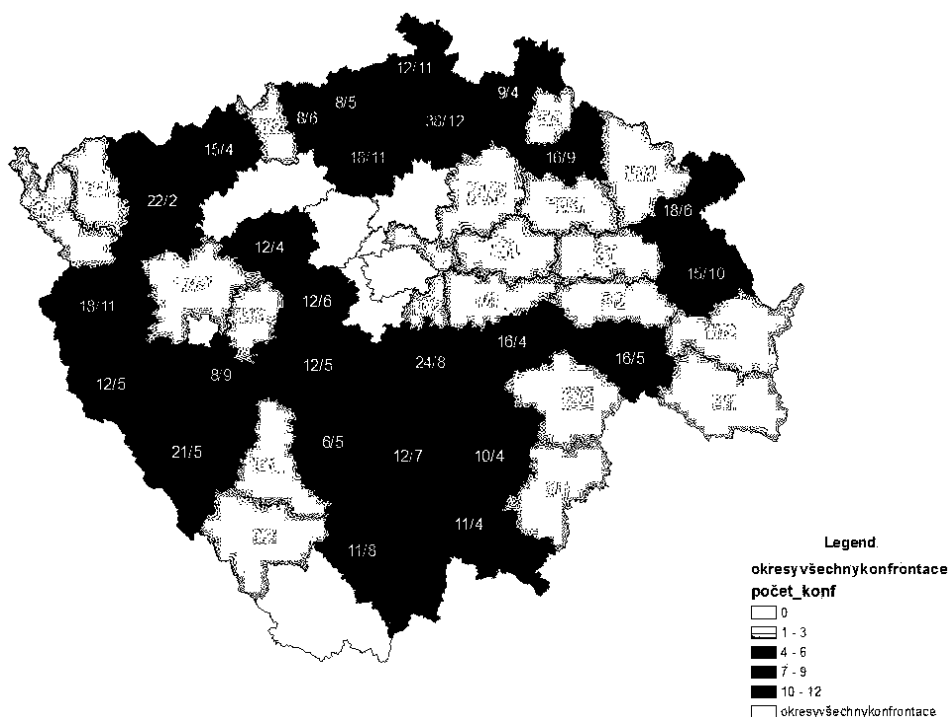
Archeologické doklady obléhání hradů bývají často spojovány s historickými prameny. Historické události, jako byly vojenské konflikty, byly v životě někdejších lidí (s výjimkou některých skupin populace) přerušením zažitého systému běžného života. Často se tak stávají součástí historických pramenů. Spolehlivost těchto pramenů spočívá v časovém odstupu od konfliktu a jejich zaznamenání – je-li zaznamenáno několiknásobné ústní podání nebo podání očitého svědka (Čornej 2003, 30 – 31). Navíc záleží, od které ze soupeřících stran toto podání pochází (Holst – Su-

therland 2005, 3). Komparace historických a archeologických pramenů může ukázat zcela odlišnou situaci. Příkladem je obléhání hradu Sion v roce 1437. Zde se archeologické a historické prameny rozcházejí (Durdík 2009, 497). Opačná situace nastává, pokud písemné prameny nezmiňují žádnou vojenskou konfrontaci, ačkoliv je archeologicky evidentní, jako v případě hradu Zlenice (Durdík 2009, 629 – 631; Durdík – Hložek – Kašpar 2007, 154).

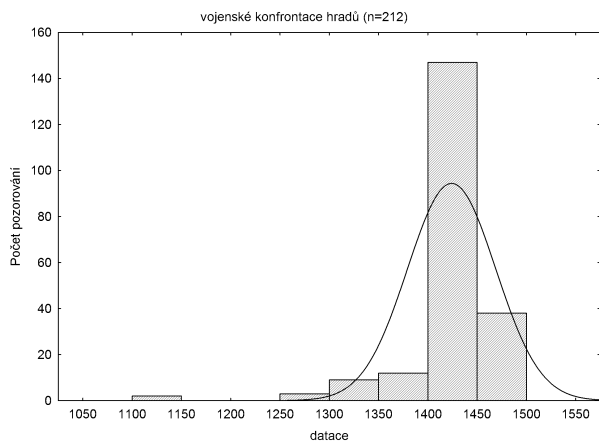
Cílem následující analýzy není rozbor historických pramenů vztahujících se k jednotlivým obléháním a zhodnocení jejich výpovědní hodnoty, ale snaha o rámcový náhled na problematiku středověkého obléhání, jako události v čase a prostoru středověkých Čech. Tato analýza byla provedena podle obdobné práce R. Liddiarda, který ji provedl pro území Anglie a Walesu (Liddiard 2005, 70 – 78). Na základě prací A. Sedláčka a T. Durdíka byly v rámci jednotlivých okresů zaznamenávány do databáze případy vojenských konfrontací hradů (Durdík 2009; Sedláček 2000). Vojenskou konfrontací rozumím různé události, které vzhledem k různorodosti dat nelze vždy přesně specifikovat. Jedná se o jakékoliv vynucení hradu násilím či případnou lstí. Vzhledem k různé kvalitě výpovědi historických záznamů je nutné ještě rozdělit konflikt na „uchvácení“ tedy záznam, který přímo nevypovídá o takové události, jakou chápeme pod pojmem „obléhání“. Kromě prostorového a časového určení byly dalšími sledovanými deskriptory: roční období, ve kterém konfrontace probíhala, doba jejího trvání, zmínky o použitých zbraních nebo taktikách při obléhání a agent (tj. souhrnné označení jednotlivců, skupin, nebo institucí, které hrad napadli) celé akce. Do deskripce nebyla zahrnuta obléhání měst, A. Sedláček se rovněž nezmiňuje o obléháních na území hl. m. Prahy. Ačkoliv získaná data jsou nereprezentativní, udávají alespoň rámcový náhled na dobývání hradů.

Většina zaznamenaných konfrontací hradů pochází z období od poloviny 14. do konce 15. století (graf 1). Z této skupiny je patrná největší koncentrace v období husitských válek, druhá vyšší koncentrace náleží válkám poděbradským (graf 2).

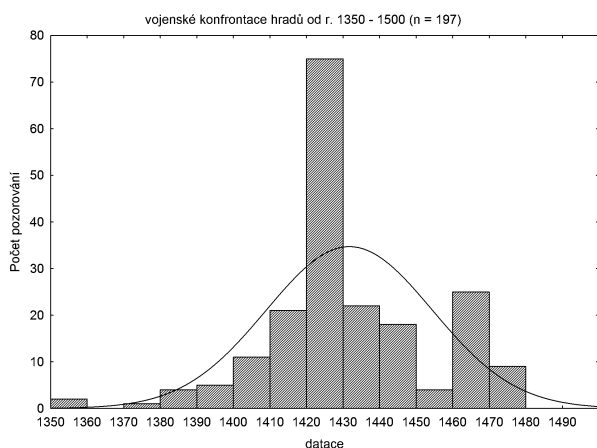
Do mapy jednotlivých okresů byly vneseny počty zaznamenaných vojenských konfrontací hradů (obr. 1). Do jednotlivých okresů byl ještě číselně vyjádřen poměr počtu hradů / počet konfrontací. Z mapy je patrné, že zaznamenané vojenské konfrontace hradů byly nejčetnější při vstupech do země. V okrese Tachov v západních Čechách, v okrese Děčín a Litoměřice v severních Čechách, v okrese Rychnov nad Kněžnou ve

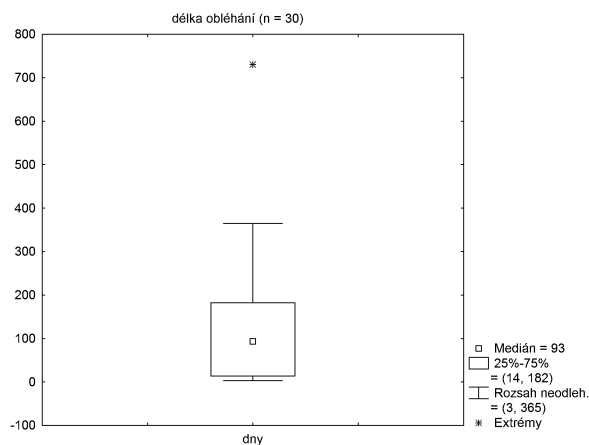
Obr. 1: Mapa intenzity vojenských konfrontací hradů podle historických pramenů (počet hradů / počet konfrontací).

Graf 1: Vojenské konfrontace hradů zaznamenané v historických pramenech vyjádřené v čase.

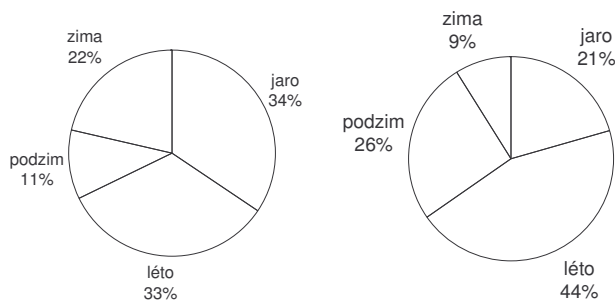
Graf 2: Vojenské konfrontace hradů v rozmezí let 1350 – 1500 podle historických pramenů.

Graf 3: Trvání obléhání podle historických pramenů.

východních Čechách. Výraznější koncentrace se objevuje v okrese Česká Lípa. Ta je ale pravděpodobně způsobena největší hustotou hradů v Čechách. V jižních Čechách je nejvýrazněji zastoupen okres České Budějovice, kde je na rozdíl od ostatních zmiňovaných okresů menší hustota hradů.

Ze 137 záznamů, které lze označit jako obléhání, lze zjistit dobu obléhání hradu pouze ve 30 případech. Doba obléhání trvala od několika dnů po několik let. Obléhání bylo velmi nákladnou záležitostí a doba jeho trvání záležela na kvalitě obraného systému hradu a stavu jeho zásob.

Graf 4, 5: Procentuální zastoupení vojenských akcí v ročním období. Vlevo: zaznamenané obléhání hradů (n=93); vpravo: bitvy, bitky střety ve 14. – 15. století v západní Evropě (n = 112) (dle Contamine 2004, 267).

Hlavním faktorem však byla vůle obránců hrad bránit (Durdík 2009, 43). Nejvíce zaznamenaných obléhání trvalo do půl roku (graf 3).

Podle klimatických podmínek, za kterých obléhání probíhalo, lze předpokládat rozdílný výskyt objektů v táborech oblehatelů. Ze záznamů o obléháních lze u 93 určit roční období, po která se odehrávala. Pro srovnání bylo použito soupis 112 bitev, bitek a střetů ze 14. – 15. století v západní Evropě (graf 4, 5; Contamine 2004, 267). U obou kategorií je patrná preference letního období. Zimní období je nejméně zastoupené, ale ne v zanedbatelném množství. Rozdíl nastává při preferenci jara a podzimu. U bitev je preferován podzim, u obléhání jaro. Tento rozdíl je pravděpodobně důsledkem zásobování. Tažení bylo nejlepší uskutečnit po sklizni, kdy se táhnoucí vojska mohla zásobovat z místních surovin. Zatímco obléhání hradu, plného čerstvě sklizených zásob, by bylo neefektivní.

Celkem bylo zaznamenáno 137 případů, které lze označit za obléhání. Archeologicky poznanych a popsaných obléhacích táborů u hradů v Čechách je 14, což je pouhých cca 10 % z obléhání zmiňovaných v historických pramenech. Jak již bylo zmíněno výše, nejsou všechna obléhání zaznamenaná v historických pramenech. Archeologické poznání obléhacích táborů tak pracuje s mnohem menším vzorkem.

Poznámka: Tato práce vznikla jako součást diplomové práce autora (Koscelník 2010).

Použitá literatura: Bradbury, J. 2007: The medieval siege. Woodbridge. Contamine, P. 2004: Válka ve středověku. Praha. Čornej, P. 2003: Tajemství českých kronik. Cesty ke kořenům husitské tradice. Praha – Litomyšl. Durdík, T. 2009: Encyklopedie českých hradů. Praha. Durdík, T. – Hložek, J. – Kašpar, V. 2007: Předstihový záchranný archeologický výzkum brány předhradí hradu Zlenice v roce 2006, Středočeský vlastivědný sborník sv. 25, 152 – 155. Hill, P. – Wileman, J. 2002: Landscape of war. The archaeology of aggression and defence. Charleston. Holst, M. – Sutherland, T. L. 2005: Battlefield archaeology – a guide to the archaeology of conflict. British archaeological jobs resource. Koscelník, P. 2010: Analýza prostorových a formálních vlastností obléhacích táborů. Diplomová práce FF ZČU. Liddiard, R. 2005: Castles in context. Power, symbolism and Landscape, 1066 to 1500. Bollington. Sedláček, A. 2000: Hrad, zámky a tvrže Království českého, I – XV. CD-ROM. První elektronické vydání.

Hrady Alsaska II

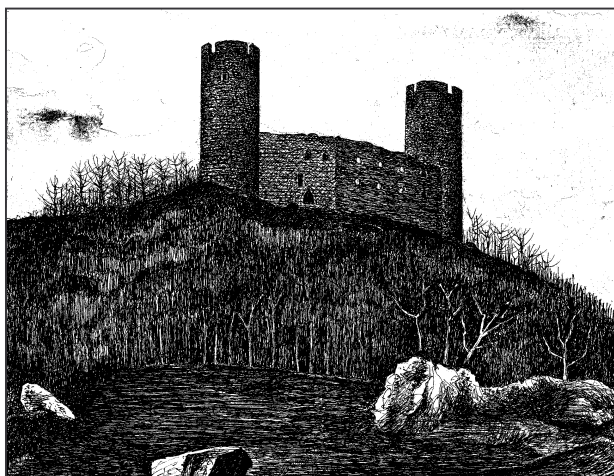
Jiří Hoza – Milan Zikmund – Zdeněk Sadílek – Karel Miklas

(pokračování z minulého čísla)

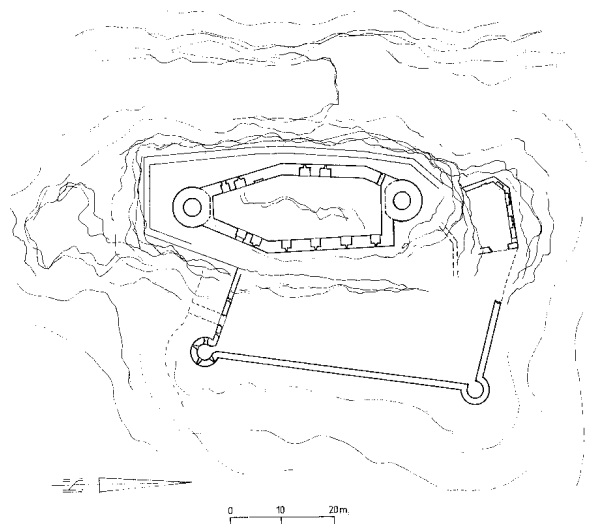
Haut-Andlau

Hrad se nachází na jednom z vrcholů Vogéz v nadmořské výšce 451 m, dominujícímu kraji Andlau a Barr.

Úzký skalní hřeben, oddělený od okolí širokým příkopem, posloužil k usazení podlouhlého obydlí. Vnitřní prostor je rozdělen do 3 úrovní, oddělených plochostropými podlažími. Přízemí sloužilo jako sklepení, do kterého vedl vstup z východu. Je opatřeno vysokými střílnami v nikách. Okna jsou orientována na všechny strany, ale nejvíce je jich směrem východním. V 1. poschodí jsou dochována kružbová ostění z růžového pískovce ze 14. století.¹⁾

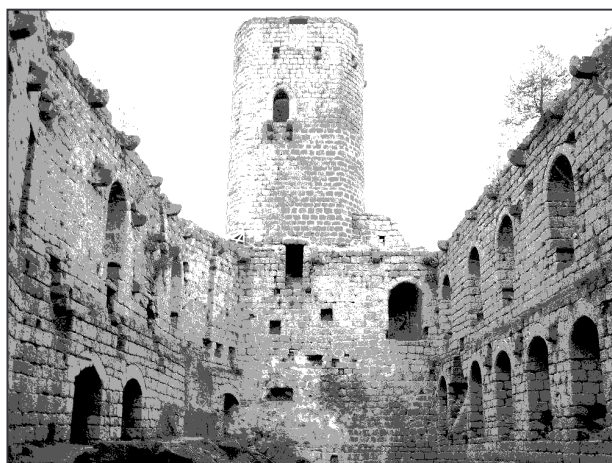

Haut-Andlau – celkový pohled (kresba M. Zikmund).

Haut-Andlau – půdorys (podle díla cit. v pozn. 1).

Dva bergfrity rámují palác sevřený mezi nimi. Ve spodní části jednoho z nich byla vytesána cisterna. To jej předjímá jako poslední útočiště obránců. Ale Henri-Paul Eydoux si všiml, že role těchto dvou bergfritů je spíše symbolická než fortifikační. Do míst, kam lze eventuálně umístit obláhač stroj, se hrad natáčí svou nejdelší stranou, která je navíc opatřena početnými okny. Hrad byl založen rodem, který hrál významnou úlohu ve službách císaře od 12. století. Je to prestižní dílo, které má svou nepostradatelnou roli pro po-

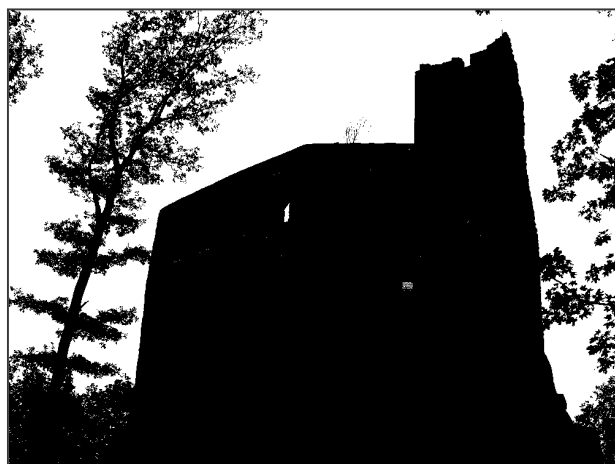
Haut Andlau – interiér paláce (foto K. Miklas).

znání staré vojenské aristokracie. „Dva bergfrity jsou vidět více, než jeden“. Výstavba dvou věží byla tedy projevem moci, nikoliv účelu. Setkáváme se zde s podobným motivem, který se zrodil o několik let dříve na blízkém hradě Spesbourg.²⁾

Hrad Haut-Andlau byl postaven okolo r. 1344 Rudolfem z Andlau, vicedodem biskupa Bertholda ze Štrasburku. V r. 1438 vojsko z Obernai hrad dobylo, byly vylomeny brány. V 16. stol. byl restaurován pány z Andlau, kteří právě obdrželi hraběcí titul. V letech 1632-33 hrad obsazen Švédy.

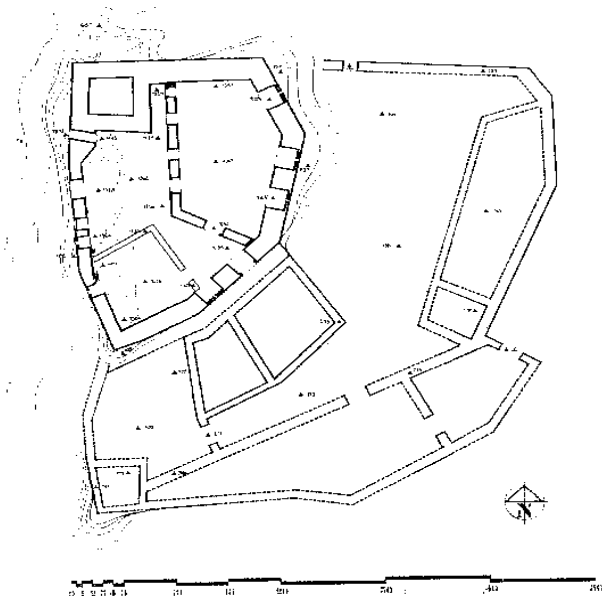
Spesbourg

Zříceniny hradu zaujímající konec žulového hřebene (452 m), nedaleko od Haut-Andlau. Vystavěn byl pravděpodobně něco málo po r. 1246 pro Alexandra de Dicka, právního zástupce opatství v Andlau. Hrad je potvrzen v r. 1310. Páni z Andlau se stali jedinými vlastníky v r. 1386. Opuštěn po r. 1550.

Spesbourg – celkový pohled od SV (foto K. Miklas).

Stavba zahrnuje čtverhranný bergfrit, 2 paláce, které jsou chráněny před možným útokem plášťovou hradbou s vyvýšenou štítovou zdí od severu. V 1. poschodí východního paláce jsou v okenních záklencích ještě pozůstatky nástěnných maleb. Zachovány jsou rovněž ve velmi dobrém stavu kamenné krby. Západní palác byl zbořen okolo r. 1550. Nádvoří obsahuje stavby ze 16. století.³⁾

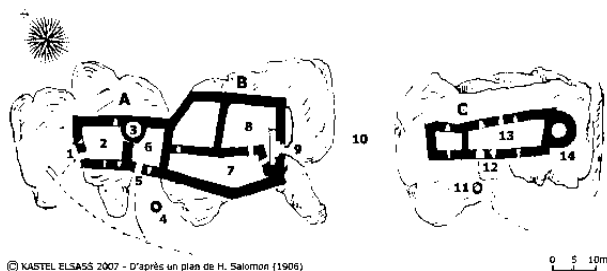
Spesbourg – půdorys (podle díla cit. v pozn. 1).

Dreistein

Hrad byl vystavěn mezi lety 1220-40 Woelfflinem z Hagenau na příkaz Fridricha II. Hohenštaufa. K výstavbě byla vybrána lokalita v lesích necelé 2 km západně od opatství Mont Saint Odile a hrad byl vztyčen na třech skalách, odtud označení hradu či lépe hradů – západního a východního („tři kameny“). K stavbě bylo využito kamenů z jedné z největších megalitických hradeb Evropy, tzv. „mur paien“, která v délce více než 10 km „obkružuje“ plató vrcholu Mont Saint Odile a s jejímiž pozůstatky se můžeme v přírodě v této lokalitě setkat na mnoha místech v různém stádiu zachování.⁴⁾ Tvoří jí více než 300 000 monolitů různé velikosti, široká je 1,6 – 1,8 m a místy dosahuje výšky až 3 m. O jejím stáří se stále vedou polemiky, mohla být postavena během 2. stol. před Kristem, ale také daleko dříve, v době bronzové.

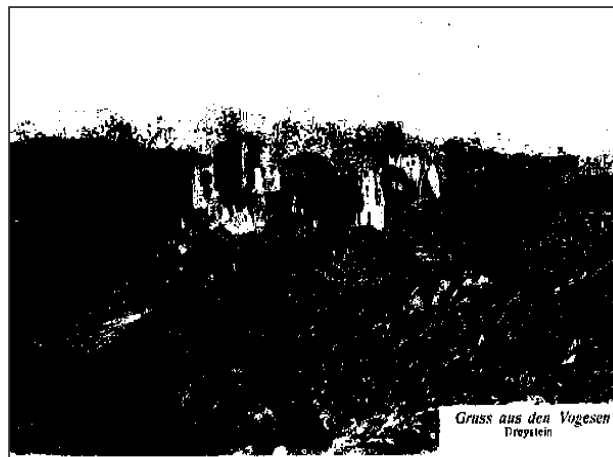
Předpokládá se, že od konce 13. stol. do poloviny 14. stol. je hrad v držení biskupa ze Štrasburku, kdy získává úřad na opatství Hohenburg (Saint Odile) a připojuje východní hrad. V r. 1442 je listinou doložen přepis majetku císařem Fridrichem III. na rod Rathsamhausen-Ehenweier a témuž rodu další listinou v r 1550 Karlem V.⁵⁾

Nikdo neví, zda hrad byl zničen, nebo opuštěn během třicetileté války. Stejně tak velký požár, který vznikl 24. března 1546, mohl být důvodem k opuštění hradu.

© NASTEL ELSASS 2007 - D'après un plan de H. Salomon (1906)

Dreistein – půdorys.

Dreistein – pohlednice z poč. 20. století.

Hrad je rozdělen na dvě části širokým, do skály tesaným příkopem, na část východní a část západní. Část východní má dvě části; úzký palác a donjon, postavený v nejvýchodnější části staveniště, který má ještě dobře zachované „šnekovitě“ schodiště. V paláci jsou zachovány krbý, detaily prevetů s kanalizací, vedenou v síle zdi a vyúsťující u paty zdiva.

Východní část má dobře zachovanou palácovou část, která se obrací k části západní štítovou zdí. Zachovány jsou tři podlaží, ve kterých jsou dobře zřetelné detaily krbů. V severovýchodní části jsou patrné zbytky kruhové věže (fotografie hradu viz na internetu – Wikipedia).

Poznámky: 1) Salch, Ch. L.: Dictionnaire des chateaux et des fortifications du moyen age en France. Paris 1978, s. 35 – 37. 2) Mengus, N. – Fuchs, M. – Rieger, T.: Chateaux forts d'Alsace. Barcelona 2001, s. 78. 3) Citace v pozn. 1, s. 37. 4) Citace v pozn. 1, s. 871. 5) Citace v pozn. 2, s. 78.

Pokračování příště.

Dobnosti, dodatky, opravy, informace, zajímavosti, ohlasy

(Roz)hovory o detektoringu

Miroslav Cuper – Robert Trnka

Rádi bychom touto statí volně navázali na článek kolegy P. Baierla „Nebezpečí detektorů“, který vyšel v Hlásce č. 1/2010. Nechceme však zvednout vlnu zaslepené polemiky z obou stran nesmyslné barikády, kterou mezi sebou archeologové a detektoráři za mnoho let vystavěli. Rádi bychom spíše podali co možná nejpřehlednější obraz současné situace, který by vedl k zamyšlení.

Jeden z autorů tohoto článku, R. Trnka, byl před časem ve věci detektorářů velmi nekompromisní a stal se iniciátorem „Otevřeného dopisu“, adresovaného zákonodárným institucím. Dopis byl záměrně velmi tvrdě formulován a mezi detektoráři zvedl nebývalou vlnu nevole. Měl však také pozitivní účinek, protože rozumnější detektoráři byli ochotni o věci diskutovat a zároveň

začali přemýšlet, jak by se zbavili nálepky „zlodějí a vykradačů“. Díky „Otevřenému dopisu“ a zejména díky prostřednictví kolegy M. Řezáče došlo nakonec i k osobnímu seznámení obou autorů tohoto článku a k poznání, že zažitě představy o nesmiřitelných protivnících (archeolog versus detektorář) je třeba výrazně korigovat a to z obou stran. Pojdme se tedy střizlivě podívat na nejčastější otázky, které se v souvislosti s detektoringem vynořují (pokud mají autoři dosud na věc rozličný názor, jsou jejich iniciály uvedeny v závorkách na konci příslušné věty):

1) Je detektoring špatný? V jeho současné „divoké“ podobě jednoznačně ano. Tisíce předmětů mizí v soukromých sbírkách bez potřebné evidence a bez nálezových okolností. Po smrti majitele končívají tyto sbírky v popelnících, cennější věci

jsou obvykle rozprodány (R.T.). Detektoring není špatný, špatní jsou někteří lidé (M.C.)

2) **Detektoring je zakázaný?** Není. Žádná **výslovná** zmínka o detektoringu v našich zákonech neexistuje (nebo alespoň nám se jí nepodařilo nalézt). Pokud se tedy bude bavit archeolog s detektorářem formou vzájemného předhazování fascikul s paragrafy – které si často navzájem odporují – mohou se jimi leda tak tlouci po hlavách. Díky výše zmíněnému chaosu také nelze prakticky detektoráře v případě narušení archeologické lokality účinně právně stíhat. Volat policii tedy můžete, ale neďte se, když policisté k takto předem ztracené bitvě ani nepřijedou. Také je třeba si uvědomit, že detektoring už v současnosti nelze zákonem zcela zakázat. Mezi lidmi jsou tisíce legálně zakoupených přístrojů (dostávají je i děti k Vánocům) a nemálo občanů má na vyhledávání kovových předmětů platné živnostenské listy. Zakázat detektoring by s největší pravděpodobností znamenalo mnoho soudních žalob. Navíc, skutečné zloděje by to při bezzubém postihu stejně neodradilo, svůj koníček by opustili jen ti slušnější. V tomto článku není bohužel prostor na vypisování všech nepřímých paragrafů, které je možno vztáhnout na problematiku detektoringu. Případně zájemce odkazujeme na knihu „Příručka amatérského archeologa“, kde je tomu věnována celá kapitola.

3) **Detektoráři cíleně ničí archeologické lokality?** Někteří ano. Těch, kteří skutečně cíleně chodí po známých archeologických lokalitách, je odhadem okolo deseti procent. Pro valnou většinu detektorářů je však historie koníčkem. Chtějí objevovat dosud neznámé střípky z minulosti a není tedy v jejich zájmu, aby se informace, obsažené v archeologických nálezech, jakkoli ničily. O tom svědčí snaha některých detektorářů o vydávání publikací, např. o neznámých hrobech z nejrůznějších válek, o sestřelených letadlech atd.

4) **Tvrdomý postoj je řešením?** Není a nikdy nebyl. Pokud už detektorář do muzea něco přinese, často bývá (či až dosud býval) označen za zloděje a vyhnán. K tomu je potřeba dodat, že skuteční zloději nálezy do muzeí obvykle nenosí. Výhrůžky a očerňování vedou jen k tomu, že i slušný detektorář přestane archeology na své nálezy upozorňovat. Díky získané špatné zkušenosti od toho navíc odradí i své kolegy. Dle našeho názoru je naopak třeba každého rozumného detektoráře podchytit a vysvětlit mu, jak se má zachovat v případě nálezu archeologicky významného artefaktu. Toto „školení“ je naprosto nezbytné. Detektoráři se totiž setkávají na svých toulkách krajinou i s absolutními raritami, které leckterý archeolog zná jen z publikací. Neproškolený detektorář může velmi důležitý článek historie nevědomky poškodit nebo zahodit jako pro něho bezcennou věc.

5) **Je dobré archeologické lokality kvůli činnosti detektorářů utajovat před veřejností?** Zcela a jednoznačně ne. V praxi stejně nelze informace o archeologických lokalitách před skutečnými zloději utajit (žijeme v malé České republice, tady se všechno rozkecá). Utajování vede jen k tomu, že jediný, kdo se o lokalitě dozví, bývá majitel dotčeného pozemku. Ten pak lokalitu často nevědomky poškodí sám při běžné činnosti (je to totiž většinou zemědělec, lesník, stavbař či stavebník). Je však třeba se mít na pozoru před předčasným zveřejňováním slibných lokalit nebo „skvělých nálezů“, pokud nebyl výzkum ještě dokončen. Archeolog, který chce být viděn se svým nálezem v televizi, si tak přímo říká o noční nájezd skutečných zlodějů s detektory.

6) **Mohou archeologové s detektoráři spolupracovat?** V uplynulých letech získaly detektory v archeologické obci pověst „čertovského přístroje“. Zejména starší archeologové se jim programově vyhýbali, místo aby využili jejich možností ke zkvalitnění výzkumu. Teprve současná generace mladých archeologů nabourává toto zažitě mínění. Pro valnou většinu známých lokalit je však už bohužel pozdě. Je třeba co nejdříve překonat klíšé o škodlivém přístroji a je nezbytné nutně školit mladé archeology v práci s detektory kovů. Přitom je možno samozřejmě spolupracovat s „divokými“ detektoráři, kteří často získali během let nedocenitelné zkušenosti (kdo si nikdy neporovnal rozdíl ve výsledcích práce s detektorem mezi studentem archeologie a zkušeným detektorářem, nepochopí). S využitím detektoru stoupá výtěžnost drobných

kovových předmětů při archeologickém výzkumu často o mnoho set procent. Teprve při možnosti shlédnout odbornou práci s detektorem si archeolog plně uvědomí, kolik drobných, ale důležitých předmětů až dosud při výzkumech unikalo jeho pozornosti!

Kvůli nefungující komunikaci se v současné době bohužel každoročně ztrácejí v soukromém držení stovky zajímavých a desítky unikátních artefaktů. Často je na vině detektorář, někdy však i archeolog. I člověk, který nic nepoškodil, ale např. římskou minci našel s pomocí detektoru v ornici (tedy v druhotném uložení) se dnes většinou bojí o nálezu informovat archeologa, aby nebyl označen za zloděje a vyslýchán policií. Je třeba, aby se archeologové a úředníci krajských úřadů i přes trvající legislativní chaos postavili čelem k problému a začali s detektoráři počítat. Je třeba nastavit jasně daná pravidla, za kterých bude možné od detektorářů přebírat nalezené artefakty, případně i vyplácet odměnu (nálezně). Těmito pravidly by podle nás mělo být zejména:

- a) Žádné nebo alespoň co nejmenší porušení situace naleziště.
- b) Co nejpřesnější zaměření místa nálezu (např. s pomocí GPS) a zaznamenání nálezových okolností.
- c) Možnost ověření místa nálezu archeologem (tedy žádné zatavování lokalit).
- d) Odevzdání všech nalezených předmětů či alespoň jejich dočasné zapůjčení odborným institucím pro nutnou dokumentaci, konzervaci atd.

Dokud nebude problém volného detektoringu uspokojivě řešen zákonem, je třeba se chovat tak, jak velí zdravý rozum. Není dobré věřit fámám. Lépe je studovat odbornou literaturu, diskutovat se slušnými lidmi a pokusit se vytěsnit mizery. Prozatím bez právní opory však všechno stojí a padá se vzájemnou důvěrou.

Pozastavení nad publikací o obléhání hradu Lopaty

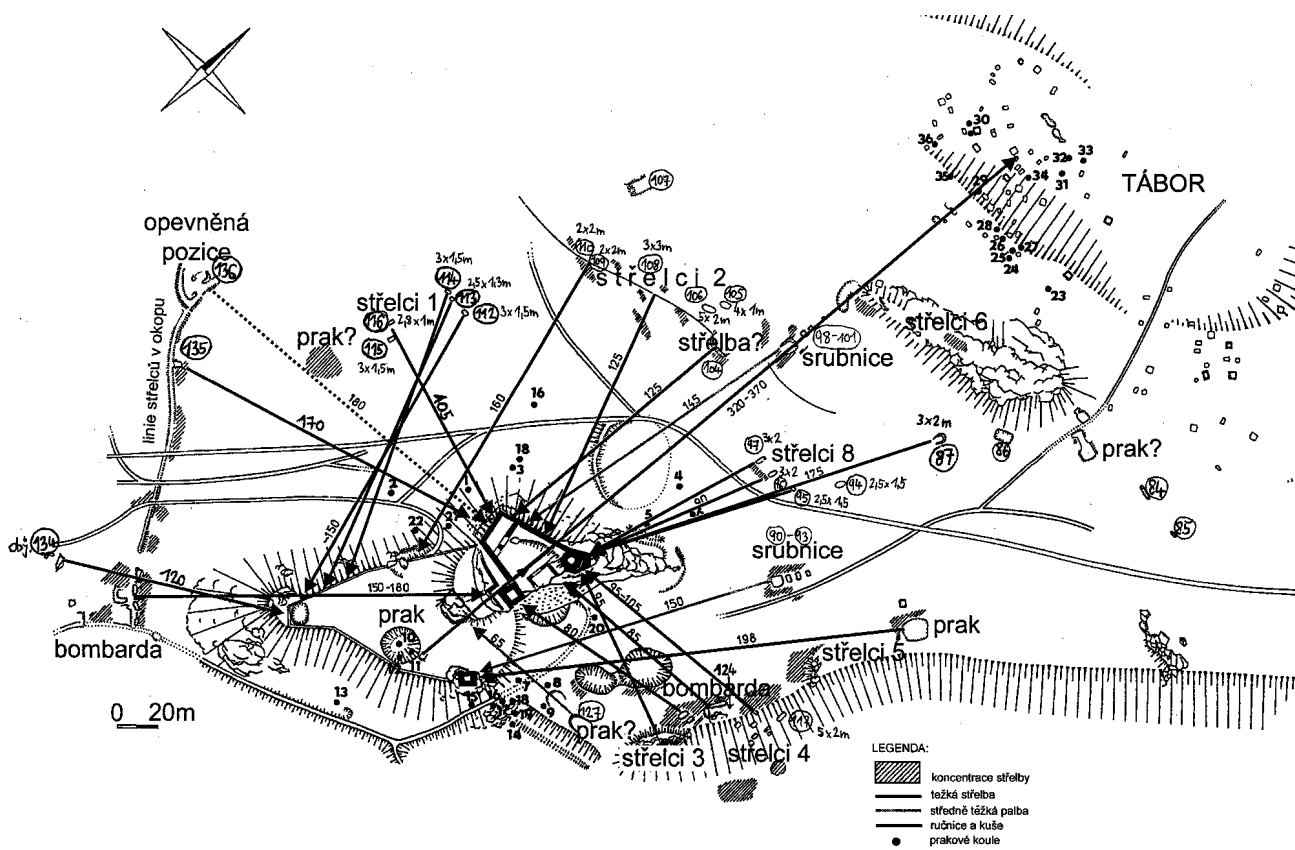
Zdeněk Hefner

Nedávno jsem zakoupil pěknou publikaci o obléhání hradu Lopaty z pera pana M. Novobilského (dále jen pan M. N.) a našel jsem v ní některé nedostatky, které mě inspirovaly k napsání tohoto příspěvku do Hlázky.

Po 37 letech nespočetných ověřovacích pokusů s palnými i střelnými zbraněmi jsem o nich nashromáždil velké množství poznatků. Naše i zahraniční literatura se přímo hemží až neuvěřitelnými různými nesmysly ohledně palných zbraní středověku a různými klíšé, přejímanými z jedné literatury do druhé. Jednotliví autoři se rozepisují o používání palných zbraní na základě svých představ a domněnek a nikoliv na základě praktických zkušeností a pokusů. Mnohé vyspělejší skupiny historického šermu, které vlastní nějaký ten kus hrubší střelby, poskytnou zasvěcenější informace, než leckterá literatura uvedená na konci knihy o obléhání Lopaty. Není nadto obléknout si středověký kostým, opásat se mečem a vyzkoušet si střelbu kovanou hákovnicí ve střílně hradu. Rychlost nabíjení, potřeba manipulačního prostoru ve střílně, dávky prachu, ucpávky, míření, dostřel, účinnost, rozptyl střel, atd. A zkusit nabít hrubý kus ráže 20 cm, umístěný v dělové střílně hradu a vystřelit z něj. Hned poznáte, jak je literatura ryze teoretická. Bohužel, zveřejňování ostrých střelb z historických děl naráží na problém českých zákonů, které takovou střelbu nedovolují. Proto byly pokusy prováděny v cizině.

Následující článek je velmi zjednodušeným povídáním o této problematice, kde prozatím zcela záměrně vynechávám řadu údajů, s poukázáním na některé nedostatky v práci pana M. Novobilského.

Pan M. N. na str. 62 své práce uvádí pokus, kdy olověná kule ráže 15 mm byla vstřelena hákovnicí z 15 m 15 cm hluboko do dřeva. Tento pokus neodpovídá středověké realitě. Dále autor poznamenává, že výkon tehdejších zbraní byl mohutnější. Není to pravda. Byl až o téměř polovinu nižší. Autor použil k pokusu zcela jistě hákovnici s vrtným vývrtem na soustruhu. A také nepochybně použil černý prach Vesuvit. Tento moderní prach je vyráběn strojově z čistých přesně granulovaných surovin a s přísádky dalších chemických látek (které středověký prach neobsahoval), zlepšujících oxidací prachu, látek snižujících hydroskopičnost prachu, atd. Prach hoří extrémně rychle a oproti středověkému prachu má o

Vyobrazení č. 71 z knihy M. Novobilského – schéma postavení předpokládaných obléhacích zbraní, směry střelby, vzdálenosti na cíl a rozmístění prakových kamenů. Doplněno o čísla objektů a jejich rozměry.

40 – 50 % vyšší výkon. Při výrobě repliky prachu 15. století po smíchání jednotlivých komponentů je třeba do směsi přidat vodu (ocet, atd.) a vytvořit kašovitou suspenzi, která se rozprostře na ploše a suší se. Výkon prachu je ovlivňován kvalitou látek, kvalitou dřevěného uhlí, poměrem tekutin přimíchaných k prachové hmotě, tloušťkou rozprostřené vrstvy prachu, teplotou a dobou vysoušení a způsobem mletí vzniklé hmoty. Z uvedeného vyplývá, že výkon prachu ovlivňuje tolik proměnných faktorů, že je zcela zřejmé, že prachy středověkých výrobců se musely od sebe značně lišit. A to i jednotlivé várky od jednoho výrobce. Výše uvedené bylo prověřeno nesečnými mnohaletými pokusy.

Dalším problémem pokusu pana M. N. je hákovnice. Pokud si prohlédneme početné dochované originály hákovnic, zjistíme, že vnitřky hlavní nejsou přímé, ale různě hadovité, což je dané kovářskou technologií výroby hákovnic a také umem kováře. V době obléhání hradu Lopaty (1432 – 1433) nebyly hlavně hákovnic ještě vrtáky přesně kalibrovány. Vzhledem k průřezové i osové křivosti vnitřku hlavně musela být kule menší, než průměr vnitřku hlavně, aby nedošlo k jejímu vzpříčení v hlavní se známými důsledky. Přestože kuli obalíme těsnícím materiálem, dochází k úniku hnacích plynů okolo kule během jejího pohybu v hlavní.

Čtyři kované hákovnice ráže 15 mm a délky vývrtnu hlavně 27, 51, 65 a 76 cm vystřelily na vzdálenost 15 m proti smrkovým trámům celkem 20 ran olověnými projektily. Pak následovalo 24 ran železnými kulemi a dalších 24 ran olověnými a železnými projektily do bukových trámů. Trámy pak byly na pásové pile rozřezány těsně vedle vstřelených projektilů. Zatím zde pro nedostatek místa nemohu uvádět tabulky jednotlivých vstřelů a gramáže prachu. Z největší hákovnice dosáhl nehlubší vstřel olověnou kulí hloubky 7,2 cm, železnou kulí 9,4 cm. Do bukových trámů vnikaly kule o třetinu až téměř o polovinu méně hlouběji. Závěrem lze konstatovat, že výkon kované hákovnice s vývrtem dlouhým 79 cm ráže 15 mm, nabitá replikou středověkého prachu je o cca polovinu nižší, než uvedl pan M. N. Většina literatury, zabývající se palnými zbraněmi středověku, jejich výkony značně nadhodnocuje a naopak podceňuje jejich konstrukci.

Na straně 59 obr. 71 osahuje nákresy postavení střelců z kuší a ručnic s modře vyznačenými chaotickými palebnými směry, naprosto neodpovídajícími středověké realitě. Předpokládaná střelecká postavení jsou vzdálena od hradu 80, 90 – 160 m a dokonce

rekordních 170 – 175 m. Takových výkonů nejsou hákovnice schopny. Navíc střelba vedená vzhůru na ochoz hradby, postavené na cca dvacetimetrové skále a dokonce cca 40 m vysoko na ochoz věže je ještě výrazně méně účinná, než přímá střelba. Je třeba si uvědomit, že ústová rychlost střely vypálené z kované hákovnice s délkou vývrtnu od 16 do 100 cm se pohybuje od 28 m/s až do 115 m/s. Výjimečně lze dosáhnout s přebitou hákovnicí až necelých 140 m/s. Pro srovnání – hákovnice s hlavní vrtanou na soustruhu, nabitá moderním Vesuvitem, dociluje ústové rychlosti projektilu až 230 m/s. Hranice možností střelného prachu je 250 m/s. Při tak nízkých ústových rychlostech ztrácí střela vlivem odporu vzduchu a zemské přitažlivosti velmi rychle svoji údernou energii. Odzkoušený průměrný dostřel zbraně s vývrtem dlouhým 100 cm, kdy kule ještě vážně zraní člověka, je 75 m při optimální dávce prachu. Vzhledem k rozptylu střel je zásah spíše dílem náhody, než míření. Při riskantním přebití zbraně je možné účinný dostřel prodloužit až do 90 m. Praktická využitelnost hákovnic v boji je do 20 m, využitelnost ručnic s krátkou hlavní a pištal je do 8 m. Obojí jsou dobré zbraně pro blízkou obranu objektů. Vedl jsem různé rozsáhlé ověřovací obléhání i obranu hradů, kde se střelilo z ručních zbraní výhradně naostro a tak výše uvedené bylo prověřeno bohatou praxí.

Nevím, proč má stanoviště 3, 4 a 8 vedenou domnělou střelbu na válcovou věž. Do výšky cca 40 m na ochoz věže ze vzdálenosti 90 – 95 cm ručnice nedostřelí, kuše s obtížnou zasažitelností cílů a ani jedna zbraň zdivo věže neohrozí. Dále relikv 87, vzdálený 175 m od hradu, směřován proti věži – hákovnice nedostřelí, případně zde umístěné dělo věž se silnými zdmi neohrozí. Relikt 87 měl nepochybně jinou funkci, než střelecké stanoviště. Relikt 88 – prakoviště, vstřelené projektily z hákovnic. Při palbě z věže je možný dostřel z hákovnice k prakovišti, ale bez jakýchkoliv účinků. Pozice střelců 1 a 2 situované ve vzdálenosti 105 – 150 m od hradu – ruční palné zbraně na ochozy hradě nedostřelí, kuše problematicky. Zkusil někdy pan M. N. rozestavit papundeklové figuríny na ochozech hradě a věží a pak je ze vzdálenosti 100 – 200 m ručnicemi a kušemi ostřelovat? Já mnohokrát ano. Standardní kuše z 30. let 15. století zasáhne cíl na ochozu hradby ze vzdálenosti 150 m jen výjimečně. Nalezené úlomky dvou roztržených hlavní ručních zbraní potvrzují přebití zbraně z důvodu snahy dostřelit k hradu z příliš vzdáleného stanoviště. Postavení „střelců“ č. 134, situované cca 35 m za předpokládanou bombařdou. To střelci střelili odtud

z kuší přes hlavy obsluhy bombardy a vzhledem k výšce tarasů u ní mohli zasáhnout pouze horní část věže v předhradí? (Hákovnice k věži účinně nedostřelila). Proč tito střelci nepošli o oněch 35 m blíže k hradu a tím nestříleli účinněji a s větším vertikálním palebným vějířem zpoza tarasů vedle bombardy? Mám nastříleno minimálně dva tisíce ostrých ran z různých hákovnic včetně velkorážových a žádná neměla tak velký zpětný ráz, aby dokázala hákem „štěpit kámen“ (str. 70, dvanáctý řádek). Je jisté, že objekt 134 s „naštěpeným“ balvanem měl jinou funkci než střelecké stanoviště. Obdobně i tzv. „linie střelců v okopu“, který místo aby efektivně obtáčel na dostřel svých zbraní předhradí a palác hradu (jak je to zcela běžné v cizině), se od nich vzdaluje tak, že většina okopu včetně objektu 135 je mimo účinný dostřel ručnic a částečně i kuší. Je spíše pravděpodobné, že okop a některé z domnělých pozic „střelců“ jsou strážní stanoviště, hlídající posádku před výpadem, útekem a pod. Střelbou tato stanoviště nemohou nijak hrad ohrozit. Navštívil jsem v zahraničí téměř sto dvacet obléhacích prací. Stanoviště střelců se v cizině nachází rozmístěné kolem hradu zásadně na dostřel ručních zbraní! A to ve vzdálenosti od hradu od 40 do maximálně 70 m. Po důkladné prohlídce reliktní přímo na místě okolo Lopaty považují za odvážné vydávat každou mírně srovnanou plošinku, často chaoticky a nelogicky řazenou, hned za postavení střelců. Usuzovat z pouhých čtyř nalezených šipek před stanovištěm za stupeň nebezpečnosti stanoviště pro hrad asi nebude také zrovna nejšťastnější. Před všemi zahraničními postaveními děl se nachází desítky až stovky projektilů, vystřelených obránci. V Čechách, např. na Petrohradě, bylo nalezeno 447 šipek vystřelených obléhatelů. Šipek s opačnou orientací hrotu, nalezených před obléhacími postaveními a tedy vystřelených obránci, bylo nalezeno 361 kusů. Těch několik málo kusů projektilů, nalezených před různými obléhacími postaveními na Lopatě v patě valů a tarasů mohlo být vystřeleno obléhanými při výpadu. Může se také jednat o výjimečné výstřely z ochozu věže, odkud přebíhá hákovnice dokáže dostřelit 180 – 200 m daleko. Kule ale padá za polovinou své dráhy již převážně vlivem zemské přitažlivosti, bez destruktivních účinků. Obdobně s mírně vyšší účinností i kuše (odzkoušeno stovkami výstřelů na věžích různých hradů).

Skupiny reliktní 90 – 93 a 98 – 101 jsou zcela nezpochybnitelnými postaveními střelby větší ráže. Obdobná postavení s takto řazenými objekty jsou i v cizině a byly v nich umístěny i bombardy. Na základě mých dlouholetých zkušeností z ostrých střebele z bombard ráže 54 a 40 cm, hrubých kusů ráže 20 a 15 cm, z tarasnic ráže 6, 8 a 11 cm a mnoha dalších děl se domnívám, že děla umístěná v těchto postaveních musela mít ráži minimálně 8 cm, hlaveň dlouhou min. 150 cm a střelet železnými kulemi, aby na vzdálenost 145 – 150 m mohla způsobit na dřevěných částech hradu nějaké škody. V cizině jsou obdobná děla usazována maximálně do 120 m daleko od obléhaného objektu. Na obr. 77 je nakreslena rekonstrukce postavení střelby v objektu 90 – 93. Zobrazené dělo takto ve středověku nevypadalo a bylo by je možné nabíjet pouze z venku, před tarasem. Přitom se stačí podívat na dolní konec stránky, na obr. 78, kde středověký malíř vyobrazil ústí hlavně dostatečně daleko od přední desky krytu. Střelec tak mohl nabíjet dělo chráněn před střelami obléhaných, což byl také smysl tarasu. Osobně se domnívám, že nejprve vznikla děla tarasnice – postavená mezi dvěma tarasy – a teprve později děla umístěvaná ve srubech dostala název srubnice. Plpk. Eduard Wágner předpokládal, že název srubnice vznikl až v polovině 15. století. Obdobně i v zahraničí se tento název používá po roce 1450.

Poznámka k válcovým projektilům. Po vystřelení z hákovnice se válcová střela převrací, různě rotuje, vychyluje se ze své dráhy a doletí výrazně na kratší vzdálenost, než kulová střela. Další test byl prováděn hákovnicemi a třemi děly do ráže 6 cm. Po pevném uchycení hlavně v testovacím zařízení byl rozptýl válcových střel i a vzdálenost 15 m tak velký, že zbraní prakticky nelze mířit a účinky těchto střel na cíl byly výrazně nižší oproti kulovým projektilům. Dle domněnky pana M. N. „hvízdavá“ střela se zářezem ani při různých ústřových rychlostech nehvízdá. A zkušený válečník se zcela jistě neposadí na zadek, když okolo něj „hvízdne“ střela.

Objekt 127 může být místem postavení střelby. Např. v cizině je nasypan stejný objekt ve vzdálenosti 53 m od hradu a výšce v čele 5 m. Výška postavení 5 m umožnila palbu děla jak na hradbu předhradí, tak přestřelováním této zdi ohrožovat jádro hradu. Při postavení děla na původní terén by střelbě na jádro hradu bránila ohradní zeď předhradí. Objekt 127 by mohl představovat díky své vyvýšené poloze, vzdálené cca 40 m od hradu, ideální místo pro střelce z kuší a ručnic a pro instalaci děla. Ovšem za předpokladu, že obránci Lopaty neměli k dispozici dělo větší ráže.

Velkým problémem práce pana M. N. jsou bombardy. Střílel jsem naostro ze skutečných bombard ráže 54 a 40 cm a tím jsem získal nevšední poznatky. Ve vztahu k obléhání Lopaty uvádím stručně, co obnáší obsluha bombardy ráže 54 cm, s hlavní dlouhou 161 cm, o hmotnosti hlavně 1863 kg a vyrobené výhradně středověkým postupem, včetně tavby rudy.

Dávky prachu až v desítkách kilogramů byly dopraveny do prachové komory děla lopatkami s celkovou manipulační délkou 170 cm. Pak bylo nutné v pokleku vstřič do hlavně hlavu a ručně předtěsnit ucpávku prachové komory a pak nabíjákem o délce 170 cm řádně dotěsnit. Po odnímatelném dřevěném můstku bylo nutné pácidly navalit do hlavně 243 kg těžkou žulovou kouli. Jen k výše popsáným činnostem je potřeba minimálně 170 cm prostoru mezi hlavní a sklopným tarasem! Kouli je nutné utěsnit v hlavní těsnícím materiálem a dřevěnými klíny, zatloukanými kladivem okolo koule do hlavně. Bombarda byla zapřena proti zpětnému rázu obdobně jako na velmi známém obrázku ze Švýcarské kroniky (str. 63, obr. 75). Zároveň musí být bombarda zajištěna řetězy a kůly proti nadskakování a převrácení. Pokusně úmyslně nezapřena a nezajištěná bombard se při výstřelu částečně otočila okolo své osy a zároveň převrátila vzad a vyryla 1,8 m dlouhou brázdou v zemině. Pak se nárazem o vyčnívající skálu roztrátilo lože, hlaveň udělala přes skálu další kotrmelec a skutálela se 16 m ze svahu, kde zůstala ležet, zaklíněna o mohutný buk. Z dalších pokusů vyplynulo, jak je mimořádně důležité, velmi důkladně horizontálně i vertikálně zajistit bombardu proti obrovským zpětným rázům a nadskakování.

Cituji z práce pana M. N.: „Bombardy byly ukládané do valového náspu nesoucího ohrazení se může nacházet těleso, vybudované pro omezení zpětných rázů při výstřelu“. A dále: „.... průrva ve valu může indikovat místo, kde bylo ústí hlavně“. Předchozí citované věty jsou velmi hrubé omyly. Hlaveň děla nikdy v žádném případě nemůže být umístěna ve valu (a také nikde nebyla) – jak by potom bylo dělo nabíjeno? V cizině na desítkách postaveních bombard, která měla v čele val, mířila hlaveň přes jeho vrchol k hradu. Žádné valové těleso neudrží obrovské zpětný ráz bombardy! A průrva ve valu je obvykle stopa po dvířkách (v cizině na mnoha místech doložených nálezy pantů a kování), kterými se vycházelo před tarasy k jejich opravám, k protivýpadu atd.

Objekt 133 – domnělé postavení bombardy. Na obr. 76 je znázorněna rekonstrukce postavení bombardy a to chybně na mnohem větší ploše, než jakou má skutečný reliktní. Dělo by muselo být natočeno šikmo a ne rovně, aby mohlo střílet mezerou ve valu, a je nakresleno v menším měřítku oproti skutečné velikosti reliktu. Tak, jak je na obrázku bombard zajištěna, by při prvním výstřelu zbyly ze srubu třísky. Jak byla bombard nabíjena? To obsluha válela těžké koule zvenčí podél celého dlouhého pevného tarasu až k dělu a pak při zvednutém sklopném tarasu pracně umísťovala do hlavně prach, kouli a ucpávky? A přitom je posádka hradu postřílela z kuší? K čemu tam pak byl taras? A kudy se obsluha dostávala na druhou stranu bombardy, to jí přelézala? Obrázek 76 je smutnou ukázkou snůšky zásadních omylů, vycházejících z toho, že pan M. N. neměl možnost vidět skutečnou bombardu při práci.

Pro ilustraci jak velký prostor je potřebný pro instalaci bombardy, uvádím potřebné náčiní k její náročné obsluze. Je to souprava na čištění zátravky, dlouhé škrabky na vyčištění prachové komory a hlavně od nespálených zbytků prachu po každém výstřelu, vědra s vodou, plátýnka a cupaniny z příze, lopatky na prach malé a velké, prachové měrky, ucpávkový materiál ve velkém množství pro prachovou komoru a hlaveň, sudy s hrubým střelným prachem, sud s jemným prachem, špalek a kladiva různé velikosti. Dále sekery, dláta a množství dřeva na výrobu těsnících klínů, velká

železná palice na opravy zápor, fošny a klíny k udělování a opravám náměru děla, koule, prkna a trámky, sada páčidel, dřevěný můstek, řetězy, lana, železné kruhy, hřebíky, kramle, tesařské náčiní, bednička s lojem, trojnožka s dřevěným uhlím a zásoba uhlí, želízka k odpalování bombardy atd.

Dlouhodobá praxe s bombardami ukázala zcela jednoznačně tyto minimální rozměry postavení děla ráže 54 cm: manipulační prostor mezi hlavní a sklopným tarasem minimálně 170 cm, délka hlavně 160 cm, lože přečínající hlavě o 20 cm, trám umístěný za hlavní o šířce 30 cm, zápora proti zpětnému rázu 200 cm a manipulační prostor za záporami min. 80 cm. Minimální celková délka postavení je tedy 660 cm. Šířka lože je 165 cm, průchod po každé straně děla pro transport materiálu činí min. 120 cm. Minimální šířka postavení je 425 cm. Výše uvedený materiál, potřebný k obsluze bombardy, musí být také u ní uložen, protože je průběžně při střelbě potřeba. A nelze při tom bombardu přelézat a zakopávat o nějaké valy nebo skálu. Proto mají zahraniční postavení bombard tak velké rozměry: od 4,5 x 6 m (ráže 30 – 40 cm) před 5,5 x 7,5 m (ráže 50 – 60 cm) až do 6,5 x 9 m (ráže 73 – 80 cm). Ve většině případů se jedná o plošinky neupravené až vyvýšeně upravené, s valem vyhozeným před čelem děla, s vrátky situovanými vedle bombardy či v zalomení valu na boku děla. Na mnohých postavech dodnes leží hluboko do lesní půdy zabořené koule o průměru od 30 cm až do monstrózních 79 cm. V objektu 133 mohla bombard být, ale zabírala by beze zbytku celou jeho plochu. Místo pro srub by již v žádném případě nezbylo. Hlaveň by mířila přes vrchol valu na věž předhradí a k jádru hradu by již dělo nedostřelilo. Pan M. N. ve své práci uvádí maximální dostřel bombard z roku 1433 do 100 m, což je pravda. Proč tedy na obr. 71 a obr. 80 kreslí dostřel děla 150 a 180 m? Proč pan M. N. nesmyslně umísťuje hlavě bombard do valu, když v mnohých běžně dostupných populárně naučné literatuře jsou vyobrazeny kvalitní rekonstrukce postavení bombard, kde je vidět potřebný velký prostor před hlavní děla? Např. „Jak válčili husité“ nebo „Války a válečníci“, kde je členem autorského kolektivu p. Klučina.

Pan M. N. na str. 26 píše, že bombardy byly děla s výrazným bořícím účinkem. Není to zcela pravda. Vystřelit průlom v hradbě bombardou třicátých let 15. století šlo velmi obtížně. Při nízkých úst'ových rychlostech koulí 40 – max. 85 m/s musela mít koule hmotnost ve stovkách kilogramů, aby měla vůbec nějaký destruktivní účinek. Tím ovšem měla velký průměr a nerovný povrch, daný hrubším otesáním, a proto ji odpor vzduchu při letu extrémně zpomaloval a vychyloval z dráhy. Zároveň kvůli vysoké hmotnosti koulí je jejich křivka velmi ovlivňována zemskou přitažlivostí a koule za polovinou své letové dráhy rychle padá k zemi. Proto bombardy musely stát co nejbližší k hradu – v zahraničí dokonce až pouhých 42 m. Jediným řešením tohoto začarovaného kruhu je zvýšení úst'ové rychlosti střely. Tento problém byl po polovině 15. století řešen výrazným prodloužením prachové komory až na kapacitu 150 kg prachu a prodloužením nábojové komory až dokonce na devítimetrová monstra. Při mých pokusných střelbách bombardami ráže 54 a 40 cm byly vidět koule v letu pouhýma očima. I při přesné odvážených dávkách prachu a stejném utěsnění koule v hlavní dopadaly střely na cíl ze vzdálenosti 65 m v horizontální rovině v rozptylu plus – mínus 3 m. Ve vertikální rovině dopadly některé koule neškodně k patě hradby a jiné doprostřed zdíva. Když byl mírně opraven náměr, tak při naprosto stejném nabití děla koule počaly přestřelovat hradbu a jiné udeřily doprostřed zdíva. Když foukal středně silný vítr, dokázal kouli vychýlit z její dráhy o další 2 m a také ji případně srazit téměř až k zemi. Celková odchylka od cíle tedy byla 5 m. Po vystřelení 50 ran žulovými koulemi o průměrné hmotnosti 235 kg, kdy si koule zcela nevyzpytatelně litaly kam chtěly, jen ne na cíl, se podařilo za ideálních podmínek v hradbě tlusté 185 cm udělat průlom od 0,5 do 1,7 m široký o výšce 2,4 m. Štítovou zeď hradu tlustou 3,8 m nedokázala bombard ani po vystřelení 70 ran prorazit. Pro srovnání: vystřelil průlom v jiné hradbě se bombard podařilo po X ranách žulovými koulemi o hmotnosti 234 kg se spotřebou prachu 2138 kg. Dělem z třicetileté války s bronzovou kalibrovanou hlavní jsme tentýž

průlom v téže hradbě vystřelili po 0,7 X ranách železnými koulemi o hmotnosti 17 kg a spotřebou prachu 215 kg.

Naprosto zásadní podmínkou úspěšnosti střelby z gotických děl je kolmost dráhy střel na dobývané zdívo. I při malé odchylce od kolmé osy zdíva koule sklouzávají po zdívo do strany a mají výrazně snížený destruktivní účinek. Bombarda z doby obléhání Lopaty byla vzhledem k obrovské spotřebě střelného prachu neekonomickým dělem a zároveň neohrabanou a nepřesnou zbraní s nevalnými bořícími účinky a velmi nízkým dostřelem.

Relikt 124 – domnělé postavení druhé bombardy. V tomto extrémním minipostavení, v ose k hradu dlouhé cca 2 m, v žádném případě nemohla bombard stát. I když by byla zapřena o skálu (kuriozita nemající v Evropě obdobu), do postavení se nevejde a není zde ani prostor k její obsluze. Obr. 73 – rekonstrukce palebného postavení druhé domnělé bombardy – obrázek je nakreslen panem M. N. chybně na postavení mnohem větších rozměrů, než má skutečný relikv. Bombardu nelze za tarasem nabíjet ani jinak obsluhovat a tak, jak je ukotvena, by při prvním výstřelu přeletěla skálu. Na obr. 75 středověký malíř nakreslil taras před ústím hlavní bombardy proto, že by se mu jinak do obrazu nevešel hrad v pozadí. V relikvu 124 stála nanejvýš malokaliberní lehká dělostřelecká zbraň, která navíc střílela pod úhlem na zdívo, tedy méně účinně. Cesta vedoucí k relikvu 124 nemusí být středověkého původu. V žádném případě není potřeba zřizovat k postavení bombard přístupové cesty. Např. v cizině byly proti hradu nasazeny čtyři bombardy od sebe dosti vzdálené a to bez jakýchkoli přístupových cest. Obdobně desítky dalších postavení hrubých děl v zahraničí. Vyzkoušená manipulace s bombardou ráže 54 cm o hmotnosti i s ložem 2047 kg je jednoduchá, vše je záležitostí primitivní mechaniky starověku. Ve dvou lidech jsme bombardu přesunovali 367 m daleko po náročném terénu, ve čtyřech lidech jsme ji složili bez použití kladkostroje z vozu na zem, v osmi lidech jsme ji vytáhli na protější kopec s převýšením 12 m, atd. Velké prohlubně v terénu (o hloubce až 3 m) jsme zarovnali trámky, přes ně položili fošny a bombard jela po dřevěných kulatinách dál. Pokud by byla na Lopatě složena bombard z vozu např. u obj. 136, dopravil bych ji bezproblémově po zemi třeba okolo celého hradu do pozice „střelci 5“.

Myšlenka podstřílení skály je zajímavá, ale velmi málo pravděpodobná. V zahraničí jsme spustili bombardu pod hradní skálu a pokoušeli jsme se ji na vzdálenost 60 m i s hradbou podstřílet (dávno před zveřejněním publikace pana M. N.). Bez jakéhokoliv úspěchu. Obdobně i s jinými děly. Bombarda je dělo, které je neúčinnější, když střílí z návrší dolů na hrad. Při střelbě vzhůru má velmi malou účinnost z důvodu gravitace. Skála by musela být velmi vzvětralá nebo mít vážnou tektonickou poruchu aby se mohla střelbou odlomit nebo rozmělnit. Kdyby se kus skály zřítíl, s největší pravděpodobností by vypadl jen kus spodní části zdíva. Ostatní zdívo obvykle zůstane stát, v tomto případě rozepřeno o obě věže. Které dělo by tvrdou kompaktní lopatskou skálu rozstřílelo? Dělo umístěné v postavení č. 124 dlouhé cca 2 m a střílející na vzdálenost 85 m vzhůru v žádném případě. Podstřílet skálu s následným zřícením hradby by bylo v letech 1432 – 1433 naprosto výjimečným kouskem. Domnívám se, že skála s hradbou byla po dobytí hradu zbořena, nebo se v pozdějších staletích sesula sama. Vidět pod skálou velké množství sutě ze zdíva není na hradech nic neobvyklého.

Dále jen stručně. Obr. 30 – chybný nákras tarasnice. Ve Wágnerově „Středověku, doba husitská a předhusitská“ je tarasnice namalována správně – s náměrovou kulatinou provlečenou kováním, pevně přichyceným k fošně s hlavní děla. Proto byly přední náměrové stojny zapřeny šikmými podpěrami, aby nesly zpětný ráz hlavně. Pak někdo nakreslil (protože tomu nerozuměl) fošnu s hlavní volně položenou na náměrovou kulatinu a od té doby už minimálně osmá literatura tento nesmysl navzájem od sebe kopíruje, aniž autoři použijí selský rozum. Bohužel, k mému zklamání se i v publikaci o Lopatě tento nesmyslný obrázek objevil. Předpokládám, že by pan M. N. při střelbě určitě nechtěl za tímto dělem stát.

Obr. 36 – onager – zobrazený prak je římský, uvedený v mnoha publikacích o starověkém Římě, a ne středověký. Jako středověký jej do svých kompilátů nakreslili někteří neznalí autoři. Funkční replika tohoto římského praku je vystavena v Corinium Museum Cirencester v Anglii. Navíc autor chybně nakreslil napínací střed prakového ramena. Dále západka napínacího válce má být nakreslena na opačné straně ozubeného kola, protože by jinak prak nešel napínat. Správně je západka nakreslena na obr. 37 – balista.

Str. 26 a 27 obsahuje mnoho omylů, jejich podrobným popisováním a následným dokazováním bychom zabrali prostor minimálně dvou Hlásek. Pozastavím se stručně jen nad některými chybami. Str. 26, řádek 15 – trápek pro zachycení zpětného rázu hákovnice nebyl rozepřen mezi špaletami střílny, ale byl do nich zazděn. Řádek 26 – užší prachová komora než vývrt nábojové komory u houfnice nemá za následek vyšší rychlost střely, ale právě naopak. Je to snad logické (prakticky odzkoušeno, změřeno). Úzká prachová komora byla u zbraní větší ráže před polovinou 15. století zhotovována výhradně za účelem snížení spotřeby drahého prachu. Řádek 30 – zabít najednou 11 lidí, shromážděných v těsném houfu k modlitbě, dokáže hravě jedna plná železná koule vystřelená z hrubého kusu ráže 15 cm – odzkoušeno. Řádek 35 – problém utěsnění komory v rychlici, aby nevyvlétla z hlavně; pan M. N. cituje pana Mitschela (1897, 54). Nevím, kde tento pán, který rychlici na vlastní oči asi nikdy neviděl, k podobnému kolosálnímu nesmyslu přišel a proč jej pan M. N. cituje. Nastřílel jsem několik stovek ran z různých komorových pušek a pokud ji neobsluhuje namol opilý šermíř, drží komora v hlavní naprosto spolehlivě. Stačí k tomu jeden nebo dva bukové či železné klíny (dle varianty děla) a kladiwo. Str. 27, řádek 24 – velké samostřily neměly „zastřelovací“ účinek, jak se teoreticky domnívá pan M. N. Byly až neučitelně účinné, mnohem účinnější, než palné zbraně 30. let 15. století. Vícehlavňová děla, pokud jsou pečlivě nabita, střílí na rozdíl od teoretického názoru pana M. N. naprosto spolehlivě, jak prokázala bohatá praxe práce s nimi.

Dále chci poznamenat, že dobře v práci pana M. N. také nepůsobí krkolomné výpočty počtu obléhatelů, výkonu praku atd. Jak pan M. N. ví, že v objektu 133 stála bombardarda? Je to písemně doloženo? Nachází se na postavení zbytky koulí, jak je to obvyklé na některých postaveních bombardardy v cizině? Nebo tak usuzuje podle rovnice velké postavení = velké dělo? Ani na jednom terénním reliktu okolo Lopaty nelze stanovit, jaké dělo (nebo také žádné) na něm stálo. Všechny úvahy o rozmístění děl jsou jen nepodloženými spekulacemi. Daleko přínosnější by byl jen popis jednotlivých reliktních náčrtů, bez spekulativních pokusů o jejich interpretaci.

Z důvodu nedostatku místa nelze poukazovat na mnoho omylů v dalších částech práce pana M. N. Závěrem lze konstatovat, že početné zahraniční obléhací systémy nelze ani vzdáleně srovnávat s nedomyšleně, rozpačité a nevhodně rozmístěnými zbraněmi okolo hradu Lopaty. V cizině jsou téměř vždy střelby z děl středních a větších ráží vedeny důsledně kolmo na zdivo, kdy mají nejvyšší účinnost. Bombardardy jsou v cizině vzdáleny od hradu 42 – 65 m, hrubé kusy nejčastěji do 120 m, a postavení střelců z ručních zbraní 30 – 70 m od hradu. Na Lopatě je znát, že střelbu proti hradu rozmístoval nepřilíživě zkušený dělostřelec. Obě hrubší děla jsou umístěna na samé hranici účinného dostřelu, dělo v postavení 98 – 101 střílelo našikmo méně účinně na hradbu, druhé větší dělo je nevhodně použité proti věžičce předhradí, bombardarda v postavení 134 je nevhodně nasazená proti druhé malé věži a slabému ohrazení předhradí. Malé dělo v postavení 124 střílí opět pod šikmým úhlem na zdivo. „okop střelců“ se od hradu vzdaluje, místo aby jej obtáčel a pozice „střelců“ jsou příliš daleko od hradu, než aby mohly obránce účinně ohrožovat. Nasazení praku proti věži v předhradí je také podivné. Proč prak nestřílel na střechy jádra hradu, jak je to při obléhání hradů v 1. polovině 15. století po celé Evropě naprosto samozřejmé?

Celá práce pana M. N. je napsána poctivě a přes zmíněné nedostatky je nezpochybnitelným přínosem pro poznání vojenství 15. století.

Pozvánka na konferenci do Rakouska

Zlata Gersdorfova

Adel, Burg und Herrschaft an der „Grenze“: Österreich und Böhmen.

Ve dnech 26. – 28. 5. 2011 proběhne ve Freistadtu interdisciplinární medievalistická konference pořádaná v rámci projektu „Adel, Burg und Herrschaft im Unteren Mühlviertel (11.– 14. Jahrhundert)“. Pořadatel: Institut für Österreichische Geschichtsforschung Wien v kooperaci s Institut für Realienkunde Krems a Oberösterreichisches Landesmuseum.

Referáty, zejména z oborů historie a archeologie, které na konferenci zazní, jsou vymezeny následujícími tématickými okruhy a případně mohou předestírat i metodické problémy v rovině historického a archeologického výzkumu panských sídel:

- Charakteristika a struktura panských sídel a domén v jednotlivých regionech, zejména v dnešním rakousko-bavorsko-českém příhraničním prostoru.

- Mocenská struktura šlechty, její zázemí a praktiky v jednotlivých oblastech s ohledem na způsob a rozsah klientských vztahů

- Funkce, stavební podoba (typologie) a právní poměry panující kolem panských sídel, zejména nižší šlechty.

- Role panských sídel v krajině a výstavba mocenské struktury a to nejen v procesu kolonizace regionu.

- Šlechta a panská sídla ve městech a jejich okolí.

Obzvláště vítány jsou společné příspěvky a diskuse na poli archeologickém a historickém, avšak rozhodně nejsou podmínkou pouze tyto. Časový rámec vymežující případné referáty a diskuse se pohybuje v rozmezí vrcholného a pozdního středověku, tj. v období 11. – 15. století. Součástí programu konference jsou dvě plánované exkurze.

Příhlášky referátů (v rozsahu max. 45 minut) ve formě krátkého abstraktu (v max. rozsahu 4000 znaků) jsou přijímány e-mailem na níže uvedené adrese do 5. 11. 2010. Jednací jazyk: němčina, angličtina.

Místo konání: Veranstaltungszentrum Salzhof, Freistadt/Oberösterreich. Cestovní výlohy a náklady na ubytování budou hrazeny, konferenční poplatek se neplatí.

Kontakt: Mag. Klaus Birngruber M.A., Institut für Österreichische Geschichtsforschung, Dr. Karl Lueger Ring 1, 1010 Wien, e-mail: klaus.birngruber@univie.ac.at. (popř. dotazy a bližší informace na e-mail: Zlata.Gersdorfova@seznam.cz).

Už jste četli...?

V edici Zapomenuté hrady, tvrze a místa vyšel 42. svazek nazvaný **Tvrze Bezděkov a Hradiště u Kasejovic**. Publikace V. Červenky, M. Novobilského a P. Rožmberského a vyčerpávajícím způsobem informuje o dějinách, stavebním vývoji a současném stavu dvou historických objektů v okrese Plzeň-jih formou brožury A5 o 76 stranách s černobílými i barevnými obrázky. Za cenu nižší než krabička cigaret (+ poštovné a balné) je možné ji objednat na adrese vydavatelství: Ing. Petr Míkota, U Bachmače 10, 326 00 Plzeň, e-mail pmikota@post.cz.

Marcela Kalašová (ed.): **Karel Kramerius, Putování po českých hradech (1814 – 1818)**. Paralelní česko-německá edice tří cestovních deníků mladého Karla Kramera (jednoho ze synů Václava Matěje Kramera), které zachycují jeho prázdninové cesty po Čechách. Hlavním (ač ne jediným) cílem jeho cest byly hrady či hradní zříceniny jako předmět raného romantického zájmu o památky dávné minulosti. Text deníků doprovodil Kramerius kresbami hradů, jež jsou také součástí edice. Edice je vybavena důkladným poznámkovým aparátem a doprovázena rozsáhlou úvodní studií o životních osudech Karla Kramera a fenoménu romantického putování na hrady. V roce 2010 vydalo SCRIPTORIUM, spolek pro nekomerční vydávání odborné literatury, Pražská 397, 252 41 Dolní Břežany. Kniha je vázaná, ve formátu B6, 628 stran, 5 barevných a 47 černobílých vyobrazení, 500 výtisků, cena 395 Kč. Objednat možno na adrese scriptorium@centrum.cz.

Redakce

Zprávy z klubu Rada

Kontaktní adresa: KAS, Kopeckého sady 2, 301 36 Plzeň. Tel. 604261000, e-mail: mailto:rozember@kar.zcu.cz. Internetové stránky: <http://www.klubaugustasedlacka.cz/>.

12. ročník **Konference Dějiny staveb 2011** se opět koná v Nečtiněch ve dnech **25.-27.3. 2011**. Přihlášky na adresu pmikota@post.cz, podrobnosti na www.evida.cz/shp.

Pro pokladníky poboček: nejpozději do 15. 12. 2010 odešlete na **nový účet** Rady KASu č. **236531078/0300**. Zároveň je nutné zaslat na adresu Rady (nebo na el. adresu uvedenou výše) **jmenné seznamy** (za koho je placen „desátek“ za rok 2010 – 10 Kč a za koho Hláska na rok 2011 – 40 Kč). Předplatné neplatí autoři příspěvků do Hlášky 2010, z pobočky Plzeň **Karel, Knoll, Krčmář, Kalášová, Baiertl, Rožmberský, Schierl, Trnka, Hefner, Sokol, M. Procházka, Anderle, Koscelník, Gersdorfová**, z pobočky Zlín **Hoza, Zikmund, Sadílek**, z pobočky Praha **Durdík, Synek**, z pobočky Hradec Králové **Přízl**, z pobočky Humpolec **Kocman**.

Finanční úřad za formální nedodržení smluv týkajících se dotací Ministerstva kultury (viz Hláska č. 2), i když nedošlo k nějakému zpronevěření prostředků a cíle dotací bylo dosaženo, rozhodl, že Rada musí vrátit všechny dotace za kontrolované období (5 let) i s úroky, tedy 222 980 Kč (sic!), což by bylo pro KAS likvidační. Tato zřejmá nespravedlnost byla na základě žádosti o prominutí podané na Ministerstvo financí vyřízena tak, že nám bylo „odpuštěno“ 222 080 Kč. Zaplatili jsme tedy „pokutu“ 900 Kč (+ kolky na žádosti). Termínům je do budoucna třeba věnovat maximální pozornost.

Pobočka Plzeň

Kontaktní adresa: KAS, Kopeckého sady 2, 301 36 Plzeň. Tel. 604261000, e-mail: rozember@kar.zcu.cz. Internetové stránky pobočky: <http://kasplzen.sweb.cz/>.

Členové pobočky **do konce listopadu uhradí** přiloženou složenkou 100 Kč (60 Kč příspěvek, 40 Kč předplatné Hlášky). Autoři příspěvků v Hlásce 2010 platí jen 60 Kč, členové neodebírající Hlášku jen 20 Kč. Příspěvky je možné také uhradit na členských schůzkách přímo pokladní nebo jejímu zástupci.

Na pravidelných schůzkách, které se nyní konají každou první středu v měsíci od 17. hod. **v suterénu v Riegrově ul. č. 3**, zazněla v září přednáška J. Šípky o protestantských dřevěných kostelech na Slovensku. Po přednášce **3. listopadu** se bude konat **členská schůze** s obvyklým programem.

Velká přednáška se koná v Sedláčkově 15 v budově FF ZČU ve 2. poschodí **ve středu 24. listopadu** od 17. hod. Mgr. J. Kypka představí nové výzkumy na Krivoklátě.

Autovycházka se koná **v sobotu 16. října**, odjezd od Hamburku v 8.00 hod. V plánu jsou v povodí Javornice hrady, tvrze a zámky Deliba, Chřívč, Dubjany, neznámá lokalita na Javornici, Kostelík, Modřejovice, Slabce, Krakovec, Šípy, Angerbach. Od 10. října budou majitelé aut oznamovat na telefon uvedený výše, kolik poberou pěšáků a pěšáci se na tomtéž čísle dozvědí, zda je pro ně místo.

Podzimní autobusový zájezd na Strašicko provázelo nádherné slunečné počasí. Jelo se poprvé podle nového scénáře – malým autobusem, placeným účastníky na konci cesty. Kdyby čtyři přihlášení neonemocněli, bylo by to ideální. Nejprve autobus zamířil do Dobřív, kde účastníci obhlédli sídlo hutních podnikatelů Schürerů z Waldhaimu ze 17. století a revitalizovaný náhon k bývalé vysoké peci a dolnímu hamru, následovala národní kulturní památka Horní hamr, kde po zaplacení jako u doktora nám bylo předvedeno jeho zařízení a vodním kolem uvedeno do činnosti s ukázkou kování. Následoval hrad Vim-

berk. Při chůzi po modré značce mnozí „neukázněně“ účastníci neodolali množství hub při cestě. Průvodce pan Makaj nám ukázal starou šachtu na železnou rudu a pak jsme dorazili k valem a příkopem vymezenému hradu nad skálou, spadající k Padrt'skému potoku. Na hradišti je patrný pozůstatek po objektu zčásti zasekanému do skály a množství jam po hledacích pokladů. Ve Strašicích jsme si prohlédli kostel sv. Vavřince s nově objevenými gotickými malbami a obhlédli místo, kde stál strašický hrad. Poté jsme se přesunuli do zdejšího nově zřízeného muzea umístěného ve dvou objektech bývalých kasáren (vstup 50 Kč). Muzeum je zaměřeno na vojenství, železářství a geologii, najdeme i archeologickou, přírodovědnou a národopisnou sbírku. Následovalo nedávno znovuobjevené „minivtržiště“ v blízkosti středověkých železných hutí, jehož příkop snad lze přeskochit (opět houby). Podle zde učiněných nálezů opevnění „fungovalo“ ve 14. století a zaniklo za husitských válek. Poté jsme vjeli do Vojenského újezdu Brdy a na loveckém coloredomansfeldském zámečku Tři Trubky museli nahlásit jména a čísla občanských průkazů. Potom nám o objektu podal zevrubné informace zdejší správce a mohli jsme si jej „prolézt“ (vstup zdarma). Následovala poslední lokalita – Padrt'ské rybníky. V jejich okolí bylo v roce 1953 vysídleno a zničeno několik vesnic, především Padrt's železářskou tradicí. Protože už nezbyval čas navštívit dosti vzdálené zaniklé teslínské proboštství, prošli jsme se po hrázi Dolního rybníka (oba rybníky mají celkem cca 100 ha) a odjeli přes Strašice (zde a v Dobřívě jsme obdivovali množství dochovaných roubenek podbrdského typu), kde jsme vysadili průvodce Tomáše Makaje, jemuž touto cestou ještě jednou děkujeme, do Plzně.

Další informace od poboček

redakce do uzávěrky tohoto čísla neobdržela.

Kontakty na ostatní pobočky:

Pobočka Praha

KAS Pobočka Praha, PhDr. Jiří Úlovec, Tř. Milady Horákové 133, 166 21 Praha 6 – Dejvice, e-mail: julovec@mvcv.cz, houskovad@seznam.cz.

Pobočka Hradec Králové

Kontaktní adresa: Ing. Jiří Slavík, Nerudova 1210, 517 41 Kostelec n. Orlicí, e-mail: slavik@josefov.npu.cz, jaro-slav_cerny@centrum.cz.

Pobočka Brno

Kontaktní adresa: Ing. Pavel Švehla, Ondráčkova 3, 628 00 Brno-Líšeň, e-mail: svehla.pavel@volny.cz; Mgr. Josef Jan Kovář, Renneská třída 416/39, 639 00 Brno-Štýřice.

Pobočka Humpolec

KAS, pobočka Humpolec, Hradská 818, 396 01 Humpolec. E mail: frantisek.kocman@mesto-humpolec.cz, orlikhumpolec@seznam.cz. Internetové stránky pobočky: <http://www.hrad-orlik.cz/klub-a-sedlacka/>.

Pobočka Zlín

KAS pobočka Zlín, MUDr. Jiří Hoza, Česká 4760, 760 05 Zlín. Tel. 737177346. E-mail: jihoz@post.cz. Internetové stránky pobočky: <http://www.kaszlin.estranky.cz/>.

Uzávěrka dalšího čísla: 10. 12. 2010

(vyjde v první lednové dekádě 2011)

HLÁSKA, zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka. ISSN 1212-4974.

Vychází čtvrtletně. Toto číslo vyšlo v 1. říjnové dekádě 2010.

Šéfredaktor Petr Rožmberský, technický redaktor ing. Petr Mikota, redaktor pro internet Petr Beránek, (www.klubaugustasedlacka.cz).

Adresa redakce: Klub Augusta Sedláčka, Kopeckého sady 2, 301 56 Plzeň (rozember@kar.zcu.cz nebo pmikota@post.cz)

Vydává Klub Augusta Sedláčka za přispění Nadačního fondu pro kulturní aktivity občanů města Plzně.

Registrováno pod značkou OK UmP 23/1991. 360 výtisků.